

ZORA

GLASILO KATOLIŠKO-
NARODNEGA DIJAŠTVA

LETNIK XV. - ŠT. 11., 12.

ZORA IZHAJA VSAK MESEC 20 EGA TER
STANE CELOLETNA NAROČNINA K 4.—,
:: ZA DIJAKE K 2.— ::

KATOLIŠKA TISKARNA V LJUBLJANI

Vsebina:

	Stran
Dijaštvo in alkohol (A. Vebler)	201
Propad srednješolskega dijaštva. (Anastazij P.)	205
Novim pravnikom. (I. Adlešič)	209
Häckel in „Omladina.“ (J. Samsa)	211
Avstrijski vseučiliški boji l. 1908.	214
Klasična drama na vseučilišču v Krakovu. (Stuller.)	216
Šolske razmere v kraljestvu Poljskem. (Jaročowski.)	223

Visokošolsko dijaštvo.

O slovenskem vseučilišču. — Studium. — Praga in slovensko dijaštvo. — Poljski akademiki. — Prenos telesnih ostankov Slowackega. — Iz čeških dijaških krogov. — 30 letnica akademične Vincencijeve konference. — Katoliška vseučiliška akademija	225 - 227
---	-----------

Glasnik.

Promovirana. Ustanovni občni zbor S. Lige K. A. — Občni zbor S. D. Z.	227 - 234
---	-----------

Srednješolsko dijaštvo.

Abiturijentski sestanek. — S čeških srednjih šol	234—235
--	---------

Ženski glasnik:

Prvi ženski profesor na nemškem vseučilišču. — Žensko vseučilišče na Ruskem	236
---	-----

Listek.

Koledarček. — Odgovor „Omladini“. — Listnica uredništva	236
---	-----

Priloga „Prvi Cveti“.

30. VIII. 1909. (Jason Saviljev.) — Pozdrav S. Ligi K. A. (Višenjski)	41
V planinskem raju. (Domen Otilijev)	42
Vagabunda. (Zorislav.) (Konec)	44
Kdo si, senca temna? (Bogumil Gorenjko). — Pesem. (Izor Estran). — Čudna božičnica. (Višenjski). — Albanski motiv. (Farfalla)	47—48

Na platnicah.

Pozdravi S. Ligi K. A.

Slovenska dijaška zveza, Ljubljana, Zalokarjeve ulice 10.
 — Slovensko katoliško akademično društvo „Danica“,
 Dunaj, VIII., Schönborngasse 9, IV., 24. — Slovensko
 katol. akadem. društvo „Zarja“, Gradec, Leechgasse 30.
 Uredništvo „Zore“: Fr. Stelè, phil., Dunaj (Wien) XVIII.
 ::: Schulgasse 30. III./19. :::

Naročnina naj se blagovoli pošiljati potom čekov pošt. hran. ali po nakaznici
 upravništvu „Zore“, Ljubljana, pisarna Katol. tiskarne.

Izdajatelj in odgovorni urednik: Ivan Podlesnik.

Pozdraví S. Ligi K. A.

S posebnim veseljem pozdravljam ustanovni zbor slovanske Lige in kličem: Vivat, crescat, floreat! — Jeglič, škof.

Sejmovi katolickich slowiańskich akademików przesyłają bratnie pozdrowienie. Akademicy katolicy, Polonia. — Puchalka, Krakov.

Zebraniu slowiańskieji Ligi katolickich akademików pozdrowienia i życzenia owocnej pracy zasyła redakcyja miesięcznika. Prąd. — Varšava.

Wjele zboža wu radzowanjam. — Serbowska towaristwo lužiczkich studowacych. — Praga.

Sakupljenu braću pozdravljam, pridružujemo se želeći, da katolička misao zavlada slavenskim narodima. — Domagoj, Zagreb.

Nazrijevajuć u osnutku Lige zaru sretne budućnosti slavenskih naroda, dalmatinsko hrvatsko katoličko-narodno djaštvo oduševljenjem pozdravlja taj korak i pokretačima kliče: Živiel! — Banić, predsjednik središnjeg odbora.

Živela slovanska Liga katoliških akademikov i bodi močna falanga v boju za krščanski prepород slovanstva! — Za uredništvo »Časac«, Ušeničnik.

Iskreno pozdravljena slovanska Liga katoliških akademikov; Bog jo blagoslovi! — Dr. Srebernič, Gorica.

Tisočeri slovenski Orli kličemo Vam iskren »Na zdar!« na obilo zmag! — Dr. L. Pogačnik, Ljubljana.

Častitam. Bog daj srečo! Karol Pollak, Ljubljana.

Ustanoviteljem slovanske Lige katoliških akademikov pozdrav. Bodi Liga nova trajna vez prave kulturne vzajemnosti in krščanske solidarnosti slovanskih narodov! — Za Leonovo družbo: Gruden, Ljubljana.

Bog živi novo organizacijsko akademiško delo,
ki organiziraj katoliško Slovanstvo nam celo!

Dr. Rožič, Ljubljana.

Děkuji uctivě za laskavé pozvání ku Vaší ustavující valné hromadě a lituji veselice, že se jí súčastniti nemohu. Jsem z toho veselice potešen, že se katoličtí akademikové slovanští združili v mohutný celek, aby tím lépe mohli čeliti nepřiznivému působení rozličných živlů. Přeje Vaší činnosti ve prospěch slovanského národa nejlepšího zdaru, jsem se vši úctov Váš oddaný Dr. Koudela, advokat, Brno.

Skvělé budoucnosti »Slovanské Ligy katolických akademiků a všem hromážděným bratrům slovanským volá srdečné: Zdař Bůh! — Inženýr Vilém Bitnar za revui »Meditace«, Praga.

Iskreno se zahvaljujem za vabilo k občnemu zboru dne 24. junija 1909. Žal mi je, da se važnega zborovanja ne morem osebnou udeležiti, želim pa najboljši uspeh. — J. V. Pukl, Maria Enzersdorf.

Slovanská Liga kat. akademiků něch se ustavi a zkveta na zakladech naší kultury křtstanské ve vedě a vire. — Hrabě Vojtech Schoenborn, prof. Kordac, Praga.

Mnoho zadrú jednaní slovanských katol. akademiků přeje. Sedlak, Benešov. Solidariti slovanského studentstva v Rakousku volam celihó srdce: zdař Bůh! Dr. Mazanec, Praga.

Bratrský pozdrav! Zdař Bůh! Dr. Viňář, Zader.

V duhu z Vami pozdravljam vaše delo in želimo, da bi mladež, iz katere bo vzklila bodoča vodilna inteligenca slovanskih narodov, zasejala med nas novo dobo krščanstva, demokratstva in resničnega slovanskega bratstva. Zveza telovadnih odsekov Orlov.

Pozdrav slovanskim katoliškim akademikom in njih organizaciji. Živela, rastla., cvetela! Kršč. soc. zveza. Trst.

Dej Bůh mnoho zdaru! Bohoslovci kralovéhřradečti.

Ustavující hromadě zdař Bůh! Bohoslovci budějovičti.

Hojného zdaru k jednaní, božího požehnaní ku provedení přeje. Jednota českých bohoslovců. Litoměřice.

Dlíme dnes v duchu u Vas a z hloubí srdce želáme: Bůh žehnej Vam sta-
tečni bratři. Literární jednota bohosl. olomouckých.

Vam drazi přátele, již chcete budovati velikost slovanstva na osvědčenem
zakladě náboženském, přeje zdaru. Literární jednota bohoslovců pražských.

Pod zastavom krsta na Petrovoj hřidi da se nadju i zagrle rázdvojeňa
brača, budi ideal i žrtva naša. Zadarski bogoslovni zbor.

S veseljem pozdravljám Ligu, u kojoj se sjedinuju katolički akademički
Slaveni. Bog blagoslovi vaš rad, ugledati se i drugi te počeli zajednički raditi
na temelju katoličke vjere. Zbor hrvatske duhovne mladine. Gorica.

Pozdravljeni, ki na verskem načelu zidate slovansko bodočnost. Bog živi
vas, blagoslovi vam delo in boj! Zadržani a v smotru z vami edini — ljubljanski
bogoslovci.

Najiskrenejši pozdrav in srečno, uspešno bodočnost! Akademija sv. Karola
slovenskih bogoslovcev. Gorica.

Drazi bratři, členové »Slovenské Ligy katolických akademiků«!

S radostným nadšením vítáme prapor Váš s heslem: katolická vzájemnost
slovanská mezi akademicky, mezi intelligencí! Nutnosti její vypisovati netřeba...
Prospěchu, vzácných plodů jejich pro nás Slovany, ba celou společnost, líčiti —
jsme slábi...

Přijměte tudíž všichni jen blaho blahopřání naše k uskutečnění velike té
myšlenky; víme, že vždy »Concordia res parvae crescunt, discordia maximae
dilabuntur«... víme, že nesvornost je dědičný hřích holubičího národa slovan-
ského..., víme o útocích dnešního »ducha doby«..., víme, že

»Ne z mutného oka, z ruky pilné naděje kvitne,
tak jen může i zlé státi se ještě dobrým«....

— a jak bychom se neradovali, ana se zrodila Liga »za vjeru i domovinu«?
Mohli bychom mlčeti, vidouce, jak člen každý Ligy dí s velikim Preradovičem:

»Skidam kapu i do crne klanjam ti se zemlje,
stupiv na obraz Tvoj, na čudovilo čitava svieta,
veliko, silno, preslavno, svemožno Slavjanstvo!«

a s Gregorčićem:

»Kot z oljske se gore je vzdignil Gospod
v nadzemeljske jasne višave,
povzdigniti mora se krepki naš rod
v višave moči in pa slave!
Mi, bratje, pa z delom pripravljajmo zdaj
to silno slovansko mogočnost
in z duhom proroškim nazdravljamo zdaj
na slavno slovansko bodočnost!«

Tim jsme jisti, ježto se buduje s heslem Miss Wilsona ve knize »Wieczory nad
Lemanem:«

»Niewątpliwie chrystyanizm jest tem, czego dusza człowieka szuka,«
buduje se s Kratochvilovým »Sursum«!

Zdař Bůh! volají v radosti bratři Vaši v Římě! Za Čehy: Jos. Al. Opletal,
Jan. Ševčík, Josef Matocha; za Chorvaty: Josip Carević, Andrija Živković,
predsjednik »Akademije sv. Cirila i Metoda«; za Poláky: L. Puciála, Henryk
Pyrzakowski; za Slovince: Dr. Ciril Ažman, dr. Prešeren.

Udanostna brzozavka sv. Očetu:

Suae Sanctitatis Pio X., Romae.

Slavorum iuventus academica Ligam catholicam constituens ecclesiae
Christi eiusque Vicario inseparabiliter addicta intimis cordis sui votis obsecun-
dans, a Sanctitate Vestra humillime apostolicam petit benedictionem.

Odgovor:

Beatissimus pater foederationis inventutis slavorum obsequia pergrata
habuit eisque omnibus petitam elargitur benedictionem. Card. Merry del Val.

Udanostna brzozavka prevzv. knezoškofu ljubljanskemu:

»Slovansko katoliško akademiško dijaštvo združeno na občnem zboru slo-
vanske Lige katoliških akademikov Vašo prevzvišenost, svojega prvega usta-
novnika najudaneje pozdravlja.«

ZORA

GLASILO KATOLIŠKO-NARODNEGA DIJAŠTVA

11., 12. ZVEZEK

Cand. iur. Andrej Veble:

Dijaštvo in alkohol.

1. Kot zastopnik abstinenčnega krožka v slov. kat. akad. društvu »Danica« kar najpristrčneje pozdravljam II. slovenski protialkoholni kongres in želim, da bi ta shod rodil obilo sadov ne le med našim ljudstvom, ampak tudi med slovenskim dijaštvom. Slovenski visokošolc stopa kot odločen sobojevnik v vrste naše svete vojske, v boj za abstinenčno idejo. Slovensko dijaštvo se zaveda svojih socialnih dolžnosti in uvideva, da je požrtvovalno delo tudi najboljše sredstvo za samovzgojo. Najlepša prilika za izvrševanje naših socialnih dolžnosti pa se nam nudi na polju abstinenčnega gibanja, v boju proti alkoholizmu. Namen abstinenčnega gibanja je ozdravljenje in iztрезnenje naše družbe, smoter našega dela je moralna in kulturna povzdiga našega naroda. Boj proti sistematičnemu zastrupljanju slovenskega ljudstva, boj proti alkoholizmu kot veliki socialni bolezni, to je geslo našega gibanja. Alkoholno vprašanje pojmuje kot bistven del socialnega vprašanja.

2. V tem boju za ozdravljenje in iztрезnenje našega naroda pa rabimo kar največ delavcev, voditeljev, organizatorjev. Vsa organizacija našega abstinenčnega gibanja sloni pravzaprav samo na treh ali štirih možeh. Naše protialkoholno gibanje hira ravno na tem, ker imamo premalo delavcev in bojevnikov za abstinenčno idejo. Videli smo na II. slovenskem protialkoholnem kongresu veliko zastopnikov našega vrlega delavskega in kmečkega stanu, občutno pa smo pogrešali več zastopnikov naše posvetne inteligence, naše meščanske družbe. Kje je naša inteligenca? Zastonj je čakamo. Od naših »starih« ne smemo veliko pričakovati. Če hočemo ozdraviti slovensko razumništvo, če želimo, da slovenska inteligenca spremeni svoje nazore o alkoholizmu in abstinenčnem gibanju, smemo pričakovati reforme edinole od spodaj, od naše akademične mladine.

3. Tovariši akademiki! Ali ne zahteva naša akademiška čast, da pokažemo z dejanji, da se tudi mi zavedamo svojih socialnih dolžnosti, da krepko posežemo v socialno življenje, v boj proti alkoholizmu? Ali ni ravno alkoholno vprašanje bistven del dijaško-socialnega vprašanja? Saj

poznamo dijaško življenje in vidimo, koliko žrtev zahteva alkohol ravno med našimi vrstami. Premotrimo svoja dijaška leta in spomnimo se onih nadarjenih dijakov, ki so sedeli z nami na istih gimnazijskih klopeh! Kje so? Marsikaterega izmed njih že krije hladna zemlja. In kdo je tega kriv? Jetika. Vzrok jetike pa je v večini slučajev alkohol, vsaj pri dijakih. Slovenski listi pišejo dostikrat, koliko slovenskih dijakov vstopa v prve razrede naših srednjih šol in kako malo jih izštudira. Vsako leto se »čistijo« dijaške vrste in nazadnje naredi maturo komaj kakih 20 do 30 odstotkov izmed tistih dijakov, ki so vstopili v prvi razred. Baje so tega krivi profesorji, ki preveč stiskajo naše dijake. Nočem jih braniti. Tupatam so res krivi. Glavni vzrok, da se »čistijo« dijaške vrste, pa je nezmerno popivanje, alkoholizem. Dijaki, ki radi zabavljajo čez profesorje, naj se raje udarijo tudi na lastna prsa in naj zakličejo: Nostra culpa! Nostra maxima culpa! Mi sami smo največ krivi. Sicer opažamo, da krokanje med slovenskim dijaštvom pojema, da je sedanje dijaštvo povprečno treznejše in bolj delavno, kot je bilo prejšnje. Tupatam se še oglasi kak zaostali tič in toži, da med slovenskimi dijaki ni več starega veselja, da postaja svet vedno bolj filistrski. Tožbe teh zaostalih tičev pa so vedno bolj redke in to nam je porok, da je slovensko dijaštvo na pravi poti. Treznostno gibanje torej pri nas napreduje, istočasno pa tudi resnost in delavnost našega dijaštva. Pogrešamo še samo popolnih abstinentov. Teh krvavo potrebujemo. Nam je treba več abstinentov med dijaki, da zanesejo idejo treznosti in zdržnosti med naše ljudstvo. Šele, ko se slovensko dijaštvo, zlasti naša akademična mladina, oprime abstinenčnega gibanja, bo šla ta stvar hitreje naprej. Generale že imamo, a vojakov nam manjka. Ti vojaki pa morajo biti slovenski dijaki. Kakor je vojska brez generalov slaba, še slabša je vojska brez vojakov. Moje mnenje je, in o tem sem trdno prepričan, da bo naše abstinenčno gibanje šele takrat lepše napredovalo, ko bomo imeli večjo zaslombo med slovenskim dijaštvom, iz katerega se naj vzgoji zdržna in trezna slovenska inteligenca. Dolžnost slovenskega dijaštva je torej, da se živahneje oprime protialkoholnega gibanja.

4. Alfred Metzroth piše v listu »Soziale Studentenblätter« (št. 2., 1909) o dijaškem abstinenčnem gibanju v raznih državah. Na Danskem se je ustanovila leta 1893. dijaška abstinenčna zveza (v Kopenhagnu), ki šteje zdaj okoli 400 dijakov. Na Nemškem je več dijaških abstinenčnih društev. Deutscher Bund abstinenten Studenten (430 članov), Katholischer akad. Abstinentenverband, abstinenčno društvo »Germania« (550 do 600 članov) izdaja list »Deutsche Jugend« in »Verein katholischer abstinenten Gymnasiasten« v Paderbornu, ki šteje približno 50 članov. Na Angleškem imajo medicinci svoje društvo: British Medical temperance Association (350 članov), filozofi in teologi pa svoja društva. Na Škotskem in Irskem podpira abstinenčno gibanje zlasti katoliška duhovščina. Na Norveškem se je ustanovilo leta 1904. dijaško abstinenčno društvo, ki šteje okoli 600

članov, na Finskem obstoja dijaška zveza akademične abstinenčne mladine že od leta 1886. in obsega 70 odstotkov vseh finskih dijakov, okroglo 7700. Zveza izdaja poseben list in vlada jo podpira z letnimi prispevki (do 6000 M na leto). Zveza obsega 68 društev. Na Švedskem deluje »Švedska zveza dijaške zdržne mladine«, ki šteje okoli 11.650 članov. Vsako leto izdaja brošure in tiskovine. Vlada ji daje do 2000 K podpore na leto. V Severni Ameriki obstoji abstinenčna zveza »The Intercollegiate Prohibition Association« s 3500 člani; zveza ima svoje krožke v 17 državah in na 150 zavodih in univerzah. Tako delajo v tujini. Kako pa pri nas v Avstriji? Na Dunaju obstoja dijaško abstinenčno društvo »Akademischer Abstinenterverein«, ki šteje komaj 125 članov. Poljaki imajo svoje abstinenčno društvo v Krakovu, Čehi pa v Pragi »České sdružení abstinentní« (okoli 130 članov). Najboljše se gibljejo češki srednješolci. Kakor mi je poročal neki češki tovariš iz Prage, je na čeških srednjih šolah že do 1100 dijakov abstinentov. Češki profesorji sami pomagajo ustanavljati dijaške abstinenčne krožke in jih moralno in financijelno podpirajo. Ti krožki imajo svoje posebne abstinenčne knjižnice, zbirajo statistiko abstinenčnega gibanja na srednjih šolah in zasledujejo, kako vpliva alkoholizem na dijaštvo. Kako pa pri nas? Do sedaj imamo okoli 100 dijakov abstinentov na naših srednjih šolah in abstinenčni krožek v »Danici«. V primeri s tem, kar smo videli v tujini, je to silno malo. Dijaška abstinenčna organizacija je silno važna; zato moramo odslej naprej dijaštvu posvečati vso svojo pozornost. Naloga abstinenčnega krožka v »Danici« je, da izvede podobno abstinenčno organizacijo, kakor jo imajo na Češkem. V jeseni se vrši pri nas poseben protialkoholni shod za dijake. Tu se bo razpravljalo, kako razširiti abstinenčno idejo tudi med naše dijake.

5. Da se tudi slovensko dijaštvo peča z alkoholnim vprašanjem, k temu pa nas ne silijo samo lastni interesi, ampak v prvi vrsti dolžnost do družbe, dolžnost do našega naroda, iz katerega smo izšli in kateremu naj nekdanj stopimo kot voditelji na čelo. Kako bomo vodili druge, ako pa sami sebe ne znamo voditi? Kako bomo druge poučevali, ako smo sami najbolj potrebni pouka? Kako bomo druge reformirali, ako pa je nam samim najbolj potreba reforme? Resnično! Začetek vsake socialne reforme je reforma samega sebe.

6. Nočem navajati znanstvenih dokazov, zakaj je v boju proti alkoholizmu abstinenca edino pravo sredstvo. Higijena, vera in nrvnost, etika, socialne razmere, narodno gospodarstvo, vse govori proti alkoholizmu in za abstinenco. Kako je še sploh mogoče, da se najdejo pri nas celo izobraženi ljudje, ki v teoriji in praksi zagovarjajo alkoholizem? Vprašam tovariše juriste, ki hočete biti nekdanj sodniki: Kako se boste upali soditi tiste, ki izvrše kak zločin pod vplivom alkohola, ako pa ste sami alkoholiki? Kako morete, če v teoriji ne, pa vsaj v praksi, zagovarjati alkoholizem, dasiravno veste, da se večina zločinov zgodi vsled alkohola? In tovariši medicinci! Kako še morete biti napram alkohol-

nemu vprašanju indiferentni, ko pa govori vsa vaša medicinska veda in praksa — proti alkoholizmu? Tovariši filozofi, ki hočete biti nekdanji profesorji in učitelji! Ali ne vidite, da je vzrok slabih učnih uspehov v šoli (v ljudski šoli, v gimnazijah, na univerzah) — v prvi vrsti alkohol? Da je alkoholno vprašanje tudi za duhovnika zelo važno, tega mi pač še ni treba posebej povdarjati. Saj vidimo skoraj vsak dan, kako alkohol razdira vse pravne vezi v človeški družbi, kako tepta v blato vse, kar je svetega in idealnega.

7. Abstinenco gibanje je velevažno kulturno gibanje. Kultura in alkoholizem sta si diametralno nasprotna. Alkoholika smatramo za nemoralnega človeka, pijanost za defekt, slabost. Alkoholizem in kultura se sploh ne moreta združiti. Kultura, ki stremi za duševno in gmotno povzdigo človeštva, se ne zida na temelju alkoholizma, ampak edinole na temelju treznosti. Tudi naša slovenska kultura mora biti zgrajena na tem temelju.

8. Bolj kot katerikoli drugi nasvet rabimo zlasti mi, Slovenci, treznosti in treznega mišljenja. Mi se moramo zdramiti iz naše zaspanosti, v katero nas je zazibal alkoholizem; ozreti se moramo naokrog, da vidimo, kako Nemci na vseh koncih in krajih napredujejo, kako nas nemški veliki kapital ubija in zasušnjuje. Doba, v kateri živimo sedaj, je ena najvažnejših dob v zgodovini našega malega naroda, to je doba, v kateri se odločuje naš narodni obstanek. V tem tako važnem času je potrebno, da zberemo vse svoje sile na skupni odpor, da rešimo vso tisto velikansko energijo, katero po nepotrebem zapravljamo, in jo porabimo v druge svrhe: za našo kulturo in gospodarsko povzdigo. Alkoholizem je sistematična potrata človeških energij in ljudskih sil, duševnih in telesnih. Abstinenco gibanje pa stremi za tem, da te velikanske količine človeških energij ohranimo, prištedimo in jih plodonosno naložimo. Čisto ekonomično izvršeno je abstinenco gibanje navajanje k varčnosti z ljudskimi energijami in plodonosno nalaganje teh energij v svrhu našega gospodarskega in kulturnega napredka. S soc. - higiensičnega stališča pa je namen abstinenčnega gibanja: ozdravljenje in iztreznenje našega naroda. To pa je eminentno narodnoobrambno delo. Le tedaj, ako bo naš narod zdrav, verskonravno trden, kulturno in gospodarsko krepak, smemo mirno zreti v bodočnost, drugače ne. Alkoholizem je velika bolezen na našem narodnem organizmu. Vsaka bolezen pa lahko povzroči smrt, če je o pravem času ne izlečimo. Alkoholizem ima v sebi smrtonosne kalj in te kali hočemo zatreti. Mi želimo zdravlja in življenja našemu narodu, mi hočemo živeti življenje, vredno kulturnega naroda. S tem, da se borimo za razširjenje treznosti in zmernosti med našim ljudstvom, polagamo najtrdnjši temelj naši narodni kulturi. Obenem pa najsijajneje dokumentiramo, da ima naš narod še dovolj življenjske moči v sebi, da premaga ne le notranje sovražnike, ki so dostikrat hujši, kot vsi drugi, ampak tudi zunanje. Kakor sploh socialno delo, tako je tudi antialkoholno gibanje narodnoobrambno delo prve vrste.

Anastazij P.:

Propad srednješolskega dijaštva.

V zadnji prilogi »Omladine« čitamo značilen članek o naraščajočem propadu med srednješolskim dijaštvom. Članek zasluži, da mu posvetimo nekoliko vrstic, da opozorimo svoje somišljenike k razmišljanju. Dasi trdi pisec, da koraka vse srednješolsko dijaštvo brez izjeme te ali one struje hitro nizdol, vendar menimo, da zla ni toliko v naših vrstah, dasi bi se prav nič ne čudili, če bi se ne pokazal radikalno-liberalni duh tudi med našimi somišljeniki. Nalezljiva bolezen se loti vseh, a to je gotovo, da imamo mi obilo izdatnih zdravil, ki gotovo pomorejo. Mi moramo biti čisti, ker imamo dovolj sredstev, da se obvarjemo — propada. Ako jih imajo nasprotniki, o tem naj razmišljajo sami. Mi vemo, da je zdravilo zlu le pravo krščansko življenje in zato bo poslej naša zahteva po pravem praktičnem krščanstvu, globoko prešinjenem verskem mišljenju postajala od dne do dne strožja, čim začutimo, da se hoče vgnezditi tudi v naših vrstah liberalno-radikalni ali — nihilistični duh. Razmer, ki jih opisuje člankar v »Omladini«, mi nismo krivi, kriva je radikalna struja s svojo moderno avtonomno moralo brez predsodkov, s svojo gonjo proti verskim idealom, s svojo svobodomiselno propagando. Da do reakcije, propadanja po hipnem, sugestivnem vsklonu radikalne struje mora nujno prej ali slej priti, o tem smo bili že davno na jasnem in odtod naš boj proti »Omladini« in njenim principom intelektualne in npravne anarhije. Kaj nam je s ciničnim posmehom »Omladina« navadno odgovorila, ko smo podali v lanskem letniku »Zore« na podlagi citatov jasno sliko narodnega radikalizma? Rekla je, da je pač abotno, če skuša kdo sestaviti sestav enotnega njihovega svetovnega naziranja, ker enotnosti ni, ampak ima vsak svoje naziranje. Tako nekako njen odgovor. (Ko dobimo dotični stavek, ga pribijemo, žal, da tega nismo že davno storili. Danes bi nam izbornu služil kot priča . . .!) Vprašamo samo: Ali propad ni v nujni zvezi s svetovnim naziranjem radikalne struje, ali ni dekadenca srednješolskega dijaštva plod radikalne propagande proti klerikalizmu. Sejali ste ponoči ljuliko na mlada neizkušena srca, ki niso poznala vaših naklepov, so se dala premotiti slepim frazam, dokazovali ste jim ničevost dogem, absolutnih resnic in pridigovali jim relativitete vsega, zdaj pa z žalostjo gledate nad mladimi grobovi?! In mi, ki smo se borili proti vašemu prokletemu delu med slovensko srednješolsko mladino, smo bili v vaših očeh največji sovražniki slovenskega naroda slovenske mladine. Na platnicah »Omladine« leta 1908, številka 9., stoji pod naslovom »Ubogim na duhu« značilen odgovor na našo borbo proti vašemu delu: »Res krilato in res lepo misel je napisala klerikalna »Zora« v lanskem letniku na 86. strani: »Novodobni rod premalo misli«. Resnične in veljavne pa so te besede najbolj in v prvi vrsti za klerikalno

dijaštvo. Kaj je treba misliti klerikalnemu dijaštvu, ko mu — kakor z brezprimerno naivnostjo trdijo sami — sestavljajo in določajo program katoliški shodi ter s tem jemljejo učenim klerikalnim glavicam ves nepotrebni balast lastnega premišljevanja! Kaj mu je treba misliti, ko so mu odprti vsi zakladi učenosti v raznih od škofov aprobiranih knjigah! Klerikalnim dijakom res ni treba misliti — toda, misliti hočejo kljub temu! Ker pa v svojem programu, ki jim ga diktirajo drugi, ne nahaja o dovolj gradiva za premišljevanje, ker so v enoličnosti in površnosti svoje apologetike preveč vezani na razne ozire, so se vrgli z vso duhovitostjo, z vsemi silami svojih možganov na nas in naš program in nas obdelujejo tako temeljito in globoko filozofično, kolikor morejo. Seveda, bojijo se, da se jim ne posušijo možgani in v suši njihovega programa, in zato so zgrabili nas. Da bi jim le kaj pomagalo! Njihova metoda nam je že dobro znana iz »Katol. Obzornika« in »Časa«. Obstoji v tem, da nagromadijo cele tiskovne pole citatov, nakopičijo celo skladanico ponatiskov iz našega lista in potem inducirajo in deducirajo, sklepajo in kritizirajo. — Vsaka številka »Zore« nas napada in piše o nas ter s tem včasih napolni vse svoje predale. Kdor to čita, lahko pride do prepričanja, da klerikalci sploh nimajo ničesar **pozitivnega**, o čemer bi pisali. Sodeč po »Zori«, lahko trdimo, da jih spaja in veže edinole **negativnost**. — Nam žalibog primanjkuje prostora, da bi vedno odgovarjali, ker imamo dovolj drugih važnih in aktualnih stvari, s katerimi se moramo pečati. Na »Zorine« kritike, članke in napade pa bomo odgovarjali z intenzivnim delom za naprednost, za naš narodno - radikalni program in ta naš odgovor bo uspešnejši nego vse pisarjenje in polemiziranje!

Tako torej. Danes si ne moremo kaj, da ne bi se zopet veselili tega **intenzivnega** dela za naprednost, za narodno-radikalni program«, ker ta odgovor je res tako uspešen, da ga sam člankar v »Prilogi« zadnje (majnikove številke) »Omladine« označuje s splošnim propadom idealizma med srednješolci, z »vedno močnejšo vlado pesimizma ali bolj nihilizma«, z »neko čudno zmesjo egoizma in lahkomišelnih skepse in negacije«. Ničejanstvo in cankarjanstvo, onemogli mladeniči, prenasičeni starčki, breznačelnost, povsod prezirljivi, ironični nasmehljaj, nobenega navdušenja, surova šala: to so dejstva, ki jih popisuje radikalni pisec. Pa poglejmo, kako doslovno toži.

»Naša «sezona» sicer še ni končana, vendar se čuje že sedaj marsikaka sodba o njej in ponavadi ne ravno laskava. Dekadenca, propad, kriza in podobni izrazi, označujejo njeno sklepno bilanco. Mogoče sodi ta ali oni res prepesimistično, a priznati moramo, da ne vedno neupravičeno.

Vesel preobrat zadnjih let v dijaškem življenju je vzbujal najlepše nade, a ni še dozorelo dosti sadu, že grozi ponavljajoča se reakcija uničiti vse dobre kali. Mnoge napake, ki jih imamo danes, so sicer že naše stare znanke, a težko, da bi se našle kdaj prej v tako lepi slogi, kakor zdaj. Pridružil pa se jim je še nov pojav, dozda menda več ali manj neznan, ki pa bo najnevarnejši, če se bo razširil v enaki meri naprej. Med dijaki, posebno

med višješolci večjih mest, opazujemo namreč splošen propad idealizma in vedno močnejšo vladno pesimizma ali boljše nihilizma. Neka čudna zmes egoizma in lahkomišelnih skepse in negacije postaja vedno bolj konfesija dijaških vrst in ta ne toliko teoretična kakor praktična. Posledice se kažejo že na vseh straneh. Naši profesorji menda že dolgo niso opažali v šoli take lenobe in letargije, kakor ravno letos. Dvojke in šolske kazni se neznansko množe, a dijaki se jim navadno le — smehljajo in tako ni čudno, da so bili rezultati prvega polletja kljub prizanesljivosti profesorjev tako slabi.«

»Vendar pa dobimo tudi sedaj mnogo fantov, ki se tudi izven šole prav pridno izobrazujejo, ali pa se pečajo s kako umetnostjo. Da, v tem oziru je sedaj celo dosti boljše, kot je bilo kedaj poprej, a žal, da to ne bo ustavilo splošnega propadanja. Nekateri med temi dijaki so pravi čudaki, ki žive popolnoma zase, kakor zaprti v samostanski celici; drugi se čutijo nad svojimi tovariši toliko vzvišene, da imajo zanje le preziranje, a zopet drugi so sami glavni zagovorniki in predstavitelji skrajnega nihilizma in vse, kar je idealnega, zanikajoče skepse, ki jo skušajo tudi teoretično opravičevati in zagovarjati. In ravno ti največ škodujejo, ker so med njimi narodno najbolj nadarjeni, ki so bili nekdanj navdušeni idealisti in so si kot redni dijaki pridobili med sošolci velik ugled. Zato jim slede ti še sedaj, saj v praksi, če jim že ne morejo na znanstvenem polju, in tako je vedno več takih, ki so izgubljeni za vsako resno delo.

Kako je bil mogoč tako hiter preobrat? Na prvi pogled je res malo čudno, a kdor pozna našega dijaka malo bolje, bo to prav lahko razumel. Dosedanje razmere so izvabile marsikoga od mirnega učenja na polje nekakega dijaškega strankarstva, kjer pa je navadno pustil idealizem in svojo energijo. Po par letih ali pa še prej se je podal v pokoj kot največji pesimist, često tudi kot brezobziren — egoist. Boljšim so sledili tudi drugi in ostali so po večini le taki, ki so bili veseli, da morejo sploh na površje; vse boljše moči so romale v Kanoso pred skepso in nihilizem. Neka vrsta moderne domače in tuje literature, ki le podira, a le malo, malo tudi sezida, je porušila tudi v dijaških srcih vso dosedanjo oporo, vse stebre, ki je slonel na njih njihov idealizem. Res, bil je često romantičen, nepraktičen in neporaben, a idealizem je bil vendar; danes je premnogo dijakov, ki sploh ne poznajo nikakega navdušenja. Povsod le oni prezirljivi, ironični nasmehljaj, ali pa surova šala. Saj je tudi popolnoma naravno. Mlademu človeku, ki se nahaja sredi hudih duševnih bojov, je skepsa jako dobrodošla, ker ga namah reši — vsaj navidezno — iz vseh teh dvomb in negotovosti in ga kmalu zaziblje v nekako nirvano, v neki len indiferentizem v vsakem oziru, verskem, nravnem in narodnem. Dokler so bili taki le posamezni fantje, še ni bilo tako hudo; sedaj pa, ko raste njih število od dne do dne, ko si jih vedno več jemlje za geslo znani Nietzschejevi: »Nichts ist wahr, alles ist erlaubt« (Op. pis.: Ali tega principa ni postavila v svoje svetovno naziranje ravno radikalna struja?!!), postaja stvar nevarna. Veliko lažje

postane iz idealista nihilist, kakor obratno, in fant, ki zagovarja zdaj breznačelnost in se navadi tudi v praksi na njo, bo tudi mož neporaben za vsako delo, ki ne bo služilo njegovemu egoizmu. Posledice bodo čutile prav kmalu politične stranke in naše kulturne organizacije, ki bodo imele vedno manj zmožnih delavcev, če se ne pomaga pravočasno.«

Tako torej ta mož (gotovo radikalni starešina), ki iz neposredne bližine zre vpliv moderne kulture, ki jo v imenu svobodomiselnosti in boja proti klerikalizmu zanašajo med slovensko srednješolsko mladino ravno njegovi somišljeniki. Ko ste vsejali vsepovsod ljuliko, ko ste zastrupili mlada srca, jim iztrgali versko oporo, jim niste s svojimi zofizmi mogli dati tiste trdne opore, ki bi jih mogla obvarovati — propada nihilizma, ničejanstva in cankarjanstva, jih niste mogli s svojimi modernimi frazami utrditi proti vplivom »neke vrste moderne domače in tuje literature, ki le podira, a le malo, malo tudi sezida«.

Bridko je pripoznanje in hudo dé tudi nam, ko zremo na podrtijo — radikalne svetovne teorije o preurejevanju нравnih vrednot in relativizmu resnic, o žandarmerijski morali klerikalizma, a veseli nas vsaj to, da ima še ta in oni toliko poguma, da pripozna, kako daleč je dospel narodni radikalizem, kako krasne sadove je rodil in rodi že zdaj med dijaštvom in bo rodil kmalu med našim narodom. In mi, ki se ravno radi te nevarnosti borimo proti radikalizmu, smo bili in bomo še »ubogi na duhu«, kar pa nas ne bo motilo, da ne bi i nadalje radikalno odkrivali nevarnosti, ki prete naši mladini in vsemu narodu od narodne radikalne struje.

Dejstva so nam ravno najboljši zagovornik, da smo imeli mi prav, kadarkoli smo trdili, da je narodno-radikalna struja največje zlo za naš narod: uničuje mu mladino, uničuje požrtvovalnost in idealizem mladine, razjeda mlada srca, da ječe pod težo duševne more — skepse in nihilizma. Nam »ubogim na duhu« je hudo, ko zremo to razdejanje in nič nas ne bolé izbruhni jeze in onemoglosti, ki jih sika »Omladina« na nas, kadarkoli ji vzbudimo vest, da — zapeljuje, kvari in uničuje srednješolski mladini idealizem, vsaja pa ji skepso, nihilizem in egoizem.

Dr. Krek je napisal svoj čas lepe misli (Čas I.) o »alkoholnih idejah«, in, ali radikalne nimajo tega znaka? Hipno, sugestivno navdušenje, a potem tem hujša onemoglost — nirvana. Vemo, da bodo iskali vzroka v vsem mogočem in tudi tupatam zadeli pravo, a glavnega si nikdar ne bodo upali priznati, da so zakrivali propad slovenske učeče se mladine tisti, ki so pod krinko narodnega radikalizma zastrupili mlada srca s skepso in нравnim nihilizmom...

Zlata Praga, mladini naši si dala v zlati kupi najhujšega strupa: razdejala si ji srca, podrla ideale, da se na srčnih razvalinah grejejo skepsa in nihilizem! Da bi nikdar ne bila videla naša mladina tvoje krasote, ne okusila nikdar — čaše tvoje opojnosti! Dala si nam polno slovenskih zofistov, ali nam daš tudi Sokrata in Platona? In mi jih tako potrebujemo, da zatro sledove zofistov... Ubogi narod, ki dobiš — dekadentnih voditeljev, plod »preurejevanja нравnih vrednot«.

J. Adlešič:

Novim pravnikom.

Najrajše bi še enkrat stopil v vrsto onih, ki se nanovo vpisujejo na pravno fakulteto. Ko jo že končaš, sprevidiš, kaj bi bil vse lahko črpal, če bi bil dobro porabil vsa sredstva, ki ti jih nudi pravoslovna fakulteta, če bi bil že iz prvega spočetka imel zasnovan jaseen program bodočega obligatnega in privatnega pravnega študija. Takega programa sestavljati novim pravnikom nimam namena, niti ne morem. Vsaka oseba mora imeti svoj delavni program, odgovarjajoč svoji zmožnosti, agilnosti in drugim osebnim odnošajem. Navesti hočem le nekaj splošnih misli, opozoriti hočem le na nekatere ustanove na vseučilišču, ki se jih po mojem mnenju pravniki veliko premalo poslužujejo.

Najbolj zapeljiva in nevarna je misel, ki vlada v mladih pravnikih — še bolj v nepravniških slojih, da ima pravnik med vsemi akademiki največ časa, najmanj dela. Pravni študij je veljal do skrajnega časa za refugium peccatorum, ki se niso upali drugam. Pravijo, da ne potrebuje pravnik prvo in tretje leto ničesar delati, le pred vsako skušnjo se naj zabubi za par mesecev v svojo sobo in izpit mu bo zagotovljen. — Povdarjal sem, da je to javno mnenje skrajno nevarno in pogubno. Dokaz mnoge vrste starih bajt, ki so se držali tega recepta in še danes tavajo okrog brez izpitov. Poguben pa je tak pravni študij tudi zbog tega, ker rodi le juriste-mehanike, juriste-uradnike, ne pa juristov-znanstvenikov.

I. Babnik je pisal v »Sl. M.« nekje, da je jurist ona točka, ki se k njej zatekajo vsa pota javnega življenja. Lepo priznanje, kaj ne. Toda za to važno vlogo se pripravljati po starem receptu ne kaže, če hočemo n. pr. naše pravno slovstvo povzdigniti na višji nivô. Za pravnika ne zadostuje nikakor, da se mehanično nauči predavanja in postave, on mora poznati, morda bolj kot kateri drugi stan vse panoge svoje vede. Navadno se gleda v katalogu pravnih predavanj na neobligatne predmete kot nekaj privesek; vsakdo vpraša: »Ali je treba to za izpit?« To je samo izraz starega recepta. Če smo se učili celo gimnazijo kolikor toliko za nekake izpite, otresimo se vsaj na univerzi tega zastarelega nazora »za izpit«. Izpit je za nas — kot nam je rekel neki dober profesor, ko nas je odpuščal »aus dem Verbande der Fakultät«, le majhen prepad, ki ga moramo prekoračiti, toda v praktičnem življenju se bomo, je rekel, vedno vračali k pravnim rekom, ki smo jih slišali na univerzi. Non scholae, sed vitae, ne pa izpit!

Moderni gospodarski razvoj na Slovenskem in krepka zahteva po naši pravni fakulteti je nekoliko tudi izpremenila stari nazor o pravnem študiju. Ne samo najslabši, tudi boljši absolventi gimnazije se vpisujejo na pravno fakulteto. To je samo pozdravljati in zraven želeti, da isti tudi izrabljajo vse ugodnosti, ki jih nudi pravna fakulteta za strokovno

izobrazbo. Treba je začeti takoj v začetku študirati. Najpraktičneje je, če se poslušajo vsa predavanja. V tem se je pri nas v zadnji dobi obrnilo na boljše. Dočim je predavanje poslušati veljalo pri nas do zadnjega časa za štreberstvo, zahajajo i Slovenci danes precej v poslušarne in tvorijo lep del publika. Tako so danes začeli konkurirati s samimi — judi. Kajti le ti in Slovani so videti v dvoranah. Obiskovati pa je treba tudi postranske predmete — kot sem omenil — isti dostikrat šele odprejo oči v glavno snov in pokažejo nje veliko važnost ter vzbude za njo še večje zanimanje.

Omeniti mi je še drugega pojava v zadnjih letih. Pri nas se je jako začelo študirati po novih »Grundriss des österr. Rechtes«, ki jih izdaja prof. Prankl v Pragi. To se bo še bolj razširilo, ko izidejo Grundrissi iz vseh strok. Tak Grundriss sicer pripravi za izpit, nikakor pa ne dá zadostnega vpogleda niti razumevanja za pravno vedo. Dobri so le za p o n a v - l j a n j e neposredno pred izpitom, nikakor pa ne za začetni študij. Tudi so pretežki in prezamudni za začetek. Če se še bolj razširi študij samo po Gr., bo to še bolj škodovalo, kot doslej študij po zastarelih skriptih. To pomeni le mehanizem in poplitvenje. Torej mladi juristi: le v vseučiliške dvorane!

Skoraj nepoznani pa so našim pravnikom s e m i n a r j i. Če kdo res tam zaide, ga vsi začudeno povprašujejo, kako si pa ti tam prišel, kaj pa tam delaš? Povdarja se, da se je v novejšem času delovanje univerz zaneslo bolj v seminarje. To je res, in to tem bolj, ker so dvorane rade prazne. Seminarji so za mladega jurista velikega pomena. To ti je neki poskus za tvoje moči, pa tudi lestva tvoje strokovne izobrazbe. Tu se učiš samostojnosti znanstvenemu delu, iščeš vpogleda v stroko, iščeš metode, učiš se izmed mnogih naziranj vstvariti svoje in to vse: pod vodstvom spretnega in veččega znanstvenika: svojega profesorja. Tu spoznaš, da vse ono, kar se ti razlaga v dvorani »ex cathedra«, ni tako trdno in edino, da eksistirajo še druga mnenja o tem in onem pravnem institutu, ki ti ga razlaga tvoj profesor v dvorani; tu začneš celo svojega profesorja gledati z bolj kritičnim očesom, in praktično izpolnjevati ono staro: non jurare in verba magistri, ker on je tudi lahko omejen in enostranski. Skratka: seminarji so najboljši praktični navod k samostojnemu znanstvenemu delovanju. Zato mladi pravniki: vsi v seminarje!

Kje in kdaj se priglasi, to je v katalogu, treba je le vsega pregledati.

Obisk seminarjev moram povdarjati zlasti radi današnje krepke zahteve po naši pravni fakulteti. Pokažimo našim profesorjem, da imamo i mi res smisel za znanstveno delo in veselje zanj, ne samo judje, ki tvorijo skoraj izključno člane seminarjev. Izbijmo jim one predsodke, da mi nismo za znanstveno delo. Kdor se ni na univerzi začel vsaj nekoliko vežbati, vsaj nekoliko znanstveno delovati (v kolikor je sploh sposoben), ta bo težko začel to v poznejšem življenju, ko ne bo imel niti sredstev niti prilike, ko bo praksa vsakdanjega dneva stavila nanj svoje zahteve in uzur-

pirala boljši del njegovih moči. Samostojno raziskovanje in delovanje v tej ali oni pravni stroki, to nam mora postati že na univerzi habitus, ki ga ne smemo izgubiti tudi kasneje v praksi!

V katere seminarje pa naj vstopim? Tega ne morem odgovoriti. Če imaš zanimanje, boš si sam lahko izbral. Katera stroka, kateri profesor te vleče, tam pojdi. Velike važnosti je tudi, da si v dobi univerzitetnega študija izbereš eno stroko, kjer hočeš postati mojster. Neki znanstvenik je dejal, da zadostuje na univerzi, če si pridobiš vpogled v vse pravoslovje in navdušenje specielno za to ali ono stroko. Da pa lahko narediš še nekaj več, če dobro porabiš čas, boš sam izprevidel. Mi se moramo specializirati, pravoslovje je preobširno, genijev premalo. Zato vsak svoj kraj, da razorjemo vsi skupaj veliko njivo našega pravoslovja!

To je le nekaj splošnih misli, ki so se mi zdele potrebne začetkom leta mladim pravnikom na pot. Ne glejte na pravni študij kot refugium, nego kot eno najlepših strok vseučiliškega študija, eno najvažnejših strok javnega življenja, tudi eden važnih sopogojev našega modernega razvoja in obenem temeljit pravni študij kot eno najboljših priprav in najsigurnejših potov do naše bodoče pravne fakultete!

J. Samsa:

Häckel in „Omladina“.

(Konec.)

Boj obsojajo ti učenjaki, a vendar se ne strinjajo z načinom Häcklovega »shematiziranja«. Če boj proti Häcklu obsojajo, zakaj se ž njim ne strinjajo, in če se z njegovim šablonsko-frazerskim evolucionizmom (vsaj to menda pomenja beseda »shematiziranje«) in z njegovo goljufijo ne strinjajo, zakaj obsojajo boj, ki ga ravno zato, zaradi česar se oni ž njim ne strinjajo, vodita proti Häcklu Brass in Kepler-Bund. Človek bi mislil, da bere Cankarja o dvojni resnici: javni in privatni, ali o dvojnem prepričanju. Pa se menda vendar ti učenjaki niso učili logike iz »Omladine«. — »Omladina«, Häckel se ti bo lepo zahvalil za tvojo žajfo.

»Zlasti katoliki,« pravi »Omladina« (l. c.), »so se odlikovali v veliki gonji proti Häcklu.« »Omladina« ne vé, ali pa noče povedati, da je še danes resnih znanstvenikov sram knjige, kakoršna je Häcklova »Welträtsel«. Ta knjiga bije z velikansko drznostjo resnici v obraz, izrodke bujne domišljije prodaja kot »voraussetzungslose Wissenschaft«; pred vsem pa izrablja na obžalovanja vreden način ljudsko nerazsodnost in lahkovernost. Cela knjiga — ena velika razvojna tabla — a niti enega dokaza. Pač eden, a ta — s potvarjenim klišejem. A ker »Omladina« klerikalcu, in četudi bi sam Häckel postal klerikalec, ničesar ne verjame, navedem radikalno avktoriteto. Pred kratkim umrli znameniti

berolinski filozof Friderik Paulsen, ki ni bil ne klerikalec ne katoličan, — torej menda za »Omladino« dovolj radikalen — je zapisal v svoji knjigi »Philosophia militans«, str. 123, to-le o Häcklovi knjigi »Welträtsel«:

»Es ist nicht zweifelhaft, daß ein Buch, wie die »Welträtsel« dem Infallibilismus natürlich wider Willen gute Dienste leistet.« Paulsen, ki sovraži Rim in krščanstvo, pravi: Taka knjiga je reklama za katolicizem; kajti vsak pameten človek se bo obrnil s studom od monizma, ki se na tak način propagira. Navajam še zanimivo dejstvo, ki si ga »Omladina« lahko za vzgled vzame, če hoče.¹ Kako treba izkvarjati dejstva v gotove tendenciozne namene, seveda v imenu »svobodne« znanosti, kaže sledeči zgled: Brockhaus, v protestantskem duhu pisan Konversationslexikon (14. izd., Leipzig 1908.) istoveti na strani 819 b darvinizem z descendenco, in vendar danes ni nobenega učenjaka več, ki bi trdil, da je darvinizem isto, kar descendenca, in na strani 821 a se descendenca istoveti z lamarkizmom. Stran 822 a pa šteje med Darwiniste tudi Baera. Baer pa pravi v svoji knjigi »Studien aus dem Gebiete der Naturwissenschaften«, Petersburg, 1876, na strani 473. o darvinizmu; »da je vedi v kvar in sramoto, smatrati za višek znanosti nedokazano hipotezo«. Je-li Baer radikalec ali ne, mi žalibog, ni znano.

»Welträtsel«, Brockhaus pa Grošljeva predavanja v »Mestnem domu« to so viri, ki iz njih »Omladina« črpa svoje svetovno naziranje, svoje »znanstvene« spise o descendenci, in svoje nedokazane trditve o nasprotju med vero in vedo. »Katoliški Obzornik«, »Čas«, Ušeničnik — pojmi, ki spadajo v srednji vek, premagano stališče. Masaryk, Drtina pa Häckel — to so njihovi viri. V osmi šoli sem se v neki podobni polemiki s tovarišem skliceval na »Katoliški Obzornik«. — »Katoliški Obzornik«? — se začudi moj tovariš, — to niti nikak list ni. — Si ga že bral? — ga vprašam. — Ne, — dobim v odgovor. Tako je: Ne poznam ga, a vem, da je za nič, ker je »katoliški«. Catholica sunt, non leguntur. Od tedaj naprej govorim s svojim nekdanjim sošolcem — o vremenu in o dinastični krizi v Srbiji, a ž njim ne polemiziram več.

Vedno delajo po isti metodi. Bahato kriče, kakor tisti, ki vabijo v Tivoli ali v Pratru v panorame in menažerije: »Le notri, le notri; boste videli ves svet in še tri druge vasi.« — Od Masaryka pa do »Omladininega urednika, vse, kar se imenuje radikalno in liberalno, vse kriči: Veda je premagala vero. Tudi ljubljanski škof sam ni mogel s svojo brošuro ustaviti zmagoslavnega prodiranja brezobzirne vede. («Omladina«, VI., 15.) Ne smešite se vendar! G. med. Z-r., stavim, kar hočete, da niste brali škofove brošure: »Ali Boga stvarnika res ni treba?« Drugače bi morali vedeti, da je tam škof zbral dokazana dejstva na podlagi nekato-liških, a objektivnih učenjakov; seveda v to pa ni rabil Häckla kot Grošelj. Toda tako se dela: Škof je spisal brošuro; kaj piše, to nas nič ne briga; proti znanosti je, ker je škof, in trikrat proti zna-

¹ To že dela. — Op. ured.

nosti je, ker je ljubljanski škof. Splošna beseda se zapiše, dokazovati je ni treba, ker je splošna; splošno pa velja za posamno; torej — G. radikalni medicinec, veste kaj pravi Cankar: »Splošno je treba govoriti, splošno. Le specializirati nikar! Kdor specializira, je slab politik in pride kmalu v nevarnost.« (Krpanova Kobila, stran 212.)

Sicer pa klerikalec ne sme imeti prav. Če se sklicujemo na učenjake, ki delajo razloček med dejstvom in hipotezo, pravijo: »Proti znanosti so, mračnjaki, jezuitje so«. — Če pa jim zagotavljamo, da niti možnosti descendance ne tajimo, ampak le trdimo, da za enkrat še ni dokazana, pa pravijo: »Potem ste pa heretiki, kajti sv. pismo in po njem katoliška Cerkev uči, da so posamezne vrste direktno ustvarjene od Boga. («Omladina», VI., 16).« Prosim Vas, kje ste pa to slišali? Kje je to zapisano v sv. pismu? Kdo uči, da so posamezne vrste direktno ustvarjene od Boga. Jaz sem štiri leta študiral teologijo, a sem šele iz »Omladine« zvedel, da sv. pismo in Cerkev to uči. Seveda radikalni teologi ne vedo, da je že sv. Avguštin razlagal »hexaenseron« kot vizijo, v kateri je videl prvi človek stvarjenje. Kako je Bog ustvaril posamne vrste, direktno ali indirektno, ali samo prvo živo kal, iz katere se je vse drugo razvilo, o tem v sv. pismu ni ničesar zapisanega. V sv. pismu je samo to zapisano: »Vse, kar je, je od Boga.« Ali je vse hkrati ustvarjeno, ali pa se je razvilo, to je predmet vede, ne vere.

Sicer pa nas veseli, da so se začeli radikalci zanimati za sv. pismo; le pridno naj ga študirajo, videli bodo, da je res lepa in jako koristna knjiga, ki pa naravoslovju nič ne nasprotuje.

G. urednik »Omladine«! Če Vam pride ta moj sestavek pred oči, ga primerjajte z dotično notico v aprilovi številki Vašega lista. Kdor bere Vaše poročilo, bo prepričan, da se Häcklu, temu »objektivnemu« znanstveniku, godi strašna krivica. Revež, ki je navezan samo na Vaša poročila, bo videl v Häcklu mučenika, v Brassu in Kepler-Bundu pa strašnega španskega inkvizitorja Torquemada. Tako se dela za »prosveto« in »voraussetzungslose Wissenschaft«, kakor Häckel in »Omladina«. Kaj ne, g. Häckel in gdč. »Omladina«, »znanstvena vest«, o kateri prof. Jođl tako rad govori (prim. »Zora«, XV., str. 67—70), je zelo razsežen pojem; vanj se dá spraviti celo šest do osem odstotkov ponarejenih klišejev. Et haec meminisse iuvabit. Na tako nizko stališče se »Omladina« še ni nikdar postavila. Zato pa naše — obžalovanje.

Sicer se pa poznamo; ne gre za Haeckla in Brassa, tudi ne za »Omladino« in »Zoro«, ampak za dve svetovni naziranji. Boj se javlja konkretno, a je principielen. Vam gre boj proti katolicizmu; Haeckel je proti katolicizmu, proti katoliški veri, tega vsaj ne boste tajili; zato — to je Vaša taktika — ste Vi ž njim. Vaše vrhovno načelo je: Katolicizmu in katoliški veri eno po hrbtu, kjer je mogoče. Če drugače ne morete, pa ukradete gorjačo, samo da imate orožje, prav po tisti morali, ki jo očitata jezuitom: Namen posvečuje sredstva.

Da, priznajmo si še to, **za dijaštvo nam gre, Vam in nam.** Mi delamo naravnost, s poštenimi sredstvi; Vi z zavijanjem in zamolčevanjem resnice. S tako nepoštenimi sredstvi pa pišete sami sebi — oporoko.

Sicer pa naj bo »Omladina« prepričana, da bo šla objektivna znanost mimo Haeckla, Grošlja in »Omladine«, kakor grem mimo brezzobega psa, ki me na cesti oblaja; pogiedam na uro in grem dalje po svojih opravkih.

Avstrijski vseučiliški boji I. 1908.¹

II.

V drugem odstavku podaja popolnoma subjektivno phil. st. »Zgodovino štrajka 1908«. Možakar je v svoji navdušenosti šel preko brezprimerne netaktnosti gostobesednega Wahrmanda in skuša iskati vzrok tega štrajka v zadnjih državnozborskih volitvah. Ljudstvo da je pri tej priliki pokazalo, da je bolj napredno kakor se je mislilo, in so v novem parlamentu dobili klerikalci manjšino. Zato so baje ti zastavili vse moči, da ljudstvo poklerikalijo. V ta namen so začeli boj proti svobodni znanosti. Javno je napovedal ta boj dr. Lueger na VI. avstr. katoliškem shodu z besedami: »Posrečilo se nam je osvojiti ljudsko šolo, že smo položili roko na srednjo šolo, sedaj moramo dobiti še visoko šolo.« Proti temu so seveda takoj protestirali svobodomiselnih profesorji in tudi parlament. Ko so si pa klerikalci — dasi v veliki manjšini! — zagotovili svoj vpliv v zbornici, so komaj čakali ugodne prilike za boj. To jim je kmalu ponudil profesor Wahrmond s svojim pamfletom »Katholische Weltanschauung und freie Wissenschaft«, ki ga je državni pravnik konfisciral. Po mnenju svobodomislecev so se seveda klerikalci brezprimerno blamirali, ko so obsodili tako strogo »znanstveno delo«. Sledile so interpelacije v tirolskem deželnem zboru ter obeh zbornicah, in sicer za in proti Wahrmundu. Rezultat je bil ta, da so bila Wahrmondova predavanja ustavljena. Vlada se je skoraj gotovo bala (!) klerikalne manjšine in postopala sramotno, ker ni branila svobode.

Od parlamenta in vlade ni bilo pričakovati pomoči; visoke šole so bile prepuščene same sebi. Ustanovila se je organizacija svobodomiselnih profesorjev — za kar sta se prizadevala zlasti Masaryk in Ludo Hartmann — ki so protestirali proti klerikalnim napadom. Svobodomiselnih akademiki so pa spoznali veliko nevarnost šele, ko je bila priklopela že skoraj do vrhunca. A bili so neorganizirani in needini. Šele v zadnjem trenutku se je kar čez noč na čudovit način doseglo sporazumjenje med vsemi visokimi šolami in vsemi narodnostmi. Vodstvo so prevzeli ino- moški dijaki. Na Dunaju je bil shod vsega svobodomiselnega dijaštva. Govorili so tudi Masaryk, Hock in Ofner. Nato so se izjavili solidarne

¹ Glej januarjevo številko.

zastopniki Poljakov, Malorusov, Srbov, Hrvatov, Slovencev — seveda samo naprednih — Čehov, Italijanov in ženskega akademičnega društva. Pozneje so pristopili tudi Judje in socialni demokratje. Po našem in po mnenju pisateljevem »ein in Österreich nie dagewesenes Schauspiel!«.

Nas zanima predvsem dejstvo, da so stopili v zvezo z Nemci tudi Slovenci. Stopili so v zvezo z ljudmi, ki smatrajo slovenske visokošolce za goste dunajske univerze, z ljudmi, ki bodo rajši danes ko jutri dvignili palice proti Slovincem. Mimogrede bodi omenjeno, da so bili tudi nemški krščansko-socialni akademiki pripravljene stopiti v zvezo s slovenskim katoliškim dijaštvom, toda mi smo izjavili, da dokler nas ne smatrajo enakopravnim na univerzi, dotlej je vsak stik nemogoč. Kdo je bolj možato postopal, to sodbo prepuščamo vsakemu posamezniku. Nekaj pa še omenimo. S tem, da so se napredni Slovenci združili in stopili skupno v bojno vrsto, so pokazali, da je nekaj na svetu, kar je več kot narodnost, da eksistirajo stvari, za katere se gre v boj preko narodnosti. Ta stvar je svobodomislec svoboda, predvsem »svobodna znanost«.

Tudi mi cenimo visoko katoliško prepričanje, zato nam isti ljudje očitaajo, da nismo narodni, da smo brezdomovinci. Gospoda, ali niste vi potemtakem tudi brezdomovinci?!

Vsi svobodomiselni akademiki združeni so nato štrajkali na vseh visokih šolah, dokler ni bil Wahrmond prestavljen v Prago. Tedaj jim je ta mož sam svetoval, naj jenjajo s takimi budalostmi. Nato so sklenili: če bodo klerikalci v jeseni ovirali Wahrmonda pri predavanjih, da se bodo vršili v Avstriji dogodki, podobni onim v letu 1848. Moralni uspeh štrajka pa obstoja po mnenju pisateljevem v tem, da je bil sploh mogoč štrajk vseh visokih šol in vseh avstrijskih narodnosti.

Jurist Kl. govori v tretjem odstavku »o taktiki in organizaciji svobodomiselnega dijaštva«. Tu se zopet bere oni zastareli stavek: »Klerikalci hočejo podvreči moderno državo cerkveni hierarhiji«. Ta stavek je že tako ogulen in obrabljen ter tolikokrat ovržen, da že ni več modern. Svobodomislece se izziva prvič z imenovanjem klerikalnih profesorjev, drugič z discipliniranjem neklerikalnih profesorjev. Da se pride prvemu zlu v okom, pozivlja pisatelj vse dijakke, naj ne bodo vpisani pri klerikalnih profesorjih, ki so le »Wissensverderber«. Težje je pa vplivati na izven akademične sile; a vendar je to dijaku mogoče. In sicer: vse kar se hoče doseči, se doseže po volivcih. Zato vplivati na volivce, da bodo ti volili take zastopnike, ki bodo branili svobodo. Treba je torej pridobiti ljudstvo, ki je razdeljeno v tri stanove: proletarijat, meščanstvo in takozvani srednji stan. Proletarijat se bojuje v prvi vrsti za svobodno ljudsko šolo. Akademiki naj stopijo ž njim skupno v bojno vrsto in uspeh je gotov. Meščanstvo je navezano na fevdalne klerikalce. Dolžnost probujenih akademikov naj bo, razdreti to alianco in oprostiti meščanstvo

smrtnih sovražnikov. Pokaže naj se, da obstoja v Ameriki in Angliji močna buržoazija brez klerikalcev in fevdalcev. Ostane še tretji kmečki in obrtni srednji stan, na katerega se najbolj opirajo klerikalci. Tu naj si vzamejo za vzgled klerikalnega dijaka, ki se res briga za ljudstvo. Snovati organizacije, kjer jih še ni, in podpirati jih, kjer že obstoje. Rückkehr zum Volke! Ljudstvo bo uvide'o, da se pravi univerzo braniti, sebe braniti. Dokler ljudstvo ni še dovolj probujeno, nima dijaštvo drugega sredstva kot štrajk. Treba je torej, da se vse antiklerikalno dijaštvo zveže in organizira; pa tudi napredni profesorji ne smejo manjkati. Treba bi bilo tudi skupnega glasila, seveda v nemškem jeziku (!). — Vsi ti načrti in nasveti se sicer ginljivo berejo, o uspehih pa poroča jasno že sedanjost in ni treba čakati bodočnosti. Klic »Vivat libertas!« zaključí brošuro.

pk.

Josip Stuller (Krakov):

Klasična drama na vseučilišču v Krakovu.

Dočim na Dunaju in v Gradcu tvorijo glavni steber vseučilišča vredni nasledniki srednjeveških razgrajačev v Jeni, nemški šovinisti gospodarijo kot mongolski despoti, in je profesorski kolegij padel tako nizko, da se pusti komandirati od svojih učencev, in iz »svobodne znanosti« dela nacionalno - šovinistično politiko — ter vse to povzročuje padanje visoke znanstvene stopinje teh vseučilišč — je Krakov res mirni in tihi hram modric, ki z vsakim dnem pridobivajo njegovi »Alma mater« nove slave, novih trofej. — Na tem mestu hočem posvetiti večjo pozornost samo eni svetli strani našega vseučilišča.

Leta 1905. so akademiki brez razlike fakultet ustanovili tu takozvano: »Kółko artystyczne miłośników dramatu klasycznego« (umetniški krožek ljubiteljev klasične drame). To društvo si je postavilo za cilj vzbuditi med kolegi in v širši javnosti zanimanje za klasično dramatično literaturo sploh, posebno pa za grško in rimsko dramo. V ta namen prireja društvo znanstvene shode, diskusije in predavanja o tem predmetu, vzdržuje posebno knjižnico in čitalnico perijodičnih listov te vrste in od časa do časa nastopi v gledišču s predstavami klasičnih dram grških in rimskih pesnikov.

Poljaki imajo že častno število izbornih prestav klasičnih dram, za kar so si spletli poleg drugih največje zasluge ravno vseučiliščni profesorji. Umrlí profesor Szujski je prestavil celo vrsto Eshilovih del: n. pr. »Perzi«, »Agamemnon«, »Evmenide«, »Prometej v okovih«, dalje Aristofanovi komediji »Ptiči« in »Vitezi«, profesor Cięglewicz je prevedel njegove »Žabe«, pesnik Jan Kaprowicz komedijo Evripida »Ciklop« in

Plavtove »Trojni«, slavni vseučilišni profesor dr. Kazimir Morawski Sofoklejevo trilogijo »Edip« itd.

Kdor je čital grške drame in študiral grško gledišče, — ga bo gotovo zanimalo izvedeti, kakšen uspeh more imeti 2000 let stari umotvor Sofokleja, Evripida ali Aristofana na modernem odru. Kdo si ne želi videti grškega kora v modernem gledišču? Tehnika grškega — tehnika modernega gledišča? Sistem grških — sistem modernih dram? Kako se da stari način s korom pogoditi — na modernem odru in z moderno igralno tehniko? — Na vsa ta zelo zanimiva vprašanja odgovorimo pozneje, za enkrat potrdimo samo resnico: Umetnost je večna. Resnično umetniško delo ima danes isto vrednost, kakor pred ali po tisočih letih — o tem se je preprčal vsak, kdor je videl grško dramo na modernem odru.

Poglejmo najprej nekoliko v kroniko razvoja in delovanja tega zanimivega društva!

Iniciativo ustanovitve je iskati v Oxfordu. — Tam negujejo klasično dramo akademiki, podpirani od profesorjev, že davno, in so se iz začetnih diletantov povzpeli že do višine pravih umetnikov klasičnega gledišča. Predstave klasičnih dram v Oxfordu so si pridobile svetoven glas. Glas o njih je segel tudi do Krakova. V Krakovu je sprožil misel za tako društvo najprej gimnazijski profesor klasičnih jezikov M. K. Bogucki. Njegov poskus ni bil brez uspeha. Top'lo sta se zavzela za to misel vseučiliška profesorja, klasična filologa Cięglewicz in dr. K. Morawski, akademiki pa so bili naravnost navdušeni, posebno še, ko sta se pridružila pesnika dr. Łucyan Rydel in Jan Kasprowicz, oba ljubitelja klasične umetnosti. Poleg tega je stal na strani akademikov tedanji režiser mestnega gledišča Al. Zelwerowicz, katerega zmožnosti so jamčile, da bo izvrstno rešil težko nalogo tehnike in vodstva.

S pomočjo teh mož in pod njihovim vodstvom so se pripravili akademiki, člani omenjenega društva, 11. grudnia 1905 na prvi klasični večer v mestnem gledališču. Začeli so s komedijami. Repertoar mestnega gledališča je naznanil na ta dan: Evripidovo komedijo »Ciklop« in Aristofanove »Viteze«. Gledališče je bilo nabito polno ljudi. Pred predstavo je Jan Kasprowicz predaval z odra o grški drami in končal z besedami: »Glejmo danes na satirično komedijo konservativnega Aristofana edino s stališča umetnosti, kajti ljudstvo (demos) ni takrat niti danes bilo tako, kakor ga šiba satirični avtor komedije.« Nato se je vršila predstava. Uspeh je bil ogromen in občinstvo polno hvale. Svoboda starih Aten se je pokazala v vsi svoji sijajnosti, ki se je niti ne da primerjati z 20. stoletjem. Tam ni bilo policijske cenzure, ako je smel Aristofanes, »svojevoljni ljubimec gracij«, nastopiti s tako strupeno aktualno-politično satiro, kot so njegovi vitezi! Kako so tedanji velmožje pojmovali in cenili šibo pesnikovo — je pač dokaz, da je Kleon sam, proti kateremu je bila naperjena satira, prisostvoval premieri.

Srečne svobodne Atene! — s to mislijo je odhajalo občinstvo domov, želeč skoraj zopet užiti tak klasični večer. Tako velik uspeh je dal poguma

mladim diletantom. Nastopno leto 1906. so se še skrbneje in z večjim veseljem pripravili za drugi klasični večer. To pot so si izbrali Aristofanove »Žabe«, komedija v treh dejanjih.

Gledališče je bilo zopet polno, uspeh ogromen. V dokaz navedem par odlomkov iz časopisnih kritik. Wilhelm Feldmann¹ piše o tej predstavi v dnevniku »Nowa Reforma« takole: »Oni, ki so prišli v krakovsko gledališče na predstavo iz spoštovanja do velikega imena, so odšli s prepričanjem, da so preživeli najprisrčnejši večer, kakoršne nam nudi oder. Iz ust mladine ljubiteljev klasičnega gledališča je izpregovoril duh velikega genija in zopet dokazal, da je prava umetnost nesmrtna, da na tisoče let ohrani neobrabiljeno in neizuzito moč in lepoto. Aristofan igra ravno tako na strune otrok 20. stoletja, kakor na one v svojem času, ko je govoril občinstvu, kjer so se med tisoči gledalcev nahajali Platon in Sokrat in Kleon in druge žrtve in tipi njegove žive satire. Delo velikega mojstra svetovne komedije in zastarelo kljub množini prizorov in misli, ki so lokalno-aktualnega pomena morale takrat vzbuditi tem grozovitejšo jezo in večjo veselost. Ni se preživelo do dandanes, kajti Aristofan igra na čustvih in strasteh še danes živečih ljudi in z bičem krvave satire biča lastnosti in razmere, ki še danes gospodarijo v človeški družbi.«

Ta uspeh je še bolj navdušil mlade diletante za daljše delo. Ob priliki 400-letnice rojstva prvega poljskega pesnika Nikolaja Reja iz Nagłowic so priredili 3. julija 1906 akademiki zopet klasični in obenem slavnostni večer na čast Rejevemu spominu. Poleg drugega so z uspehom igrali komedijo Plavta »Trojni« v prestavi Cieglewiczevi.

Toda to ni zadovoljilo mladih pionirjev. Hoteli so pokazati še več. Začeli so pridno študirati drugo komedijo Aristofana: »Ptiči«. Dne 20. grudna 1907 se je vršila predstava v mestnem gledišču. Skladbe za godbo so preskrbeli nalašč za to iz Oxforda! Topot je v ulogi slavca (Prokne) sodelovala najboljša umetnica krakovskega gledišča, gospa Irena Solska. Njen visoko-umetniški talent je zelo povečal umetnostni užitek tega večera. Pred predstavo je pesnik dr. Lucyan Rydel nastopil s prologom, v katerem je označil stališče Aristofana v grški drami in obenem podal komentar komedije »Ptiči«. Taka predavanja pred predstavo so se pokazala ne samo kot dobra, ampak kot naravnost potrebna, — in to še posebno pri komediji, kakor »Ptiči«, vsebujoči tako ostro satiro na tedanje življenje v Atenah, tako globoko življenjsko filozofijo — prenešeno v sere domovanja ptičev, da bi brez takih razlagajočih predgovorov širše občinstvo — z malo izjemo strokovnjakov — ne moglo razumeti niti posameznih dejanj, ki se v mnogem nanašajo na specialno-atenske razmere, niti celotne ideje. Tako pa je bilo občinstvo, ki je do zadnjega kotička napolnilo gledišče, naravnost navdušeno in ni bilo konca ploskanja. Nenavaden vtis je napravil na občinstvo kor ptičev vseh vrst s prečudnimi oblikami kljunov, čopov, perutnic itd. Javnost je zahtevala

¹ Znan kritik in literarni zgodovinar, urednik »Krytyke«. — Op. ur.

skorajšnje ponovitve; kritika pa je izrekla iskreno željo, da bi se mestno gledališče samo zavzelo za klasično dramo na modernem odru. Če so že diletantje dosegli tak uspeh — kakšen bil užitek šele, če bi igrali igralci iz poklica.

Ravnateljstvo gledališča se je odzvalo temu pozivu in kmalu nato uprizorilo Aristofanovo komedijo »Oblaki« (Nefeloi) s popolnim uspehom.

V vsem drugim so bile kritike, kar se tiče teh predstav, polne hvale, samo glede kora so se pokazale razne dissonance. Vloge kora občinstvo ni moglo razumeti in si ni bilo na jasnem, čemu je pravzaprav kor na odru. Ker so vsi člani kora cele speve enoglasno ponavljali, ljudje posameznih besedi niso mogli razumeti, ker jih niso razločno slišali. Brez kora pa tudi celega dejanja ni mogoče razumeti; zato se je pojavila sodba, kot da bi kor samo dolgočasil in zaviral gladki razvoj dejanja. Toda o tem več pozneje — zasledujmo dalje kroniko. S »Ptiči« je bila vrsta komedij za enkrat končana; drugič je prišel na vrsto Sofoklej.

Namen gledališča je vzgajanje naroda v estetičnem in moralnem oziru. Gledališče mora biti torej eminentno kulturni zavod. Znana je pač resnica, da se vsi gledališčni ravnatelji ne držijo te svoje velike kulturne naloge in repertoar prilagodijo v prvi vrsti potrebam — žepa. In neizogibna, dovolj žalostna posledica takega ravnanja kramarjev s kulturnim blagom je, da gledališče, ki bi pač moralo zmanjševati, uničevati surove in divje nagone ljudstva, podleže njegovi podivjanosti in perversnosti in šele priliva vodo divjim strastem, mesto da bi gasilo njihov požar. Na ta način postane gledališče sila, povzročujoča propad kulture, mesto da bi jo dvigala. Namesto z Aristotelovih *ἔλεος καὶ κάρησις* v srcu po končani predstavi, — se usuje iz gledališča tropa ljudi, v čijih prsih buče strasti in iz čijih oči bliska poželjivost, hrepenenje po zlu. Take večere so vsi kabareti, nočne kavarne in chambre séparées prenapolnjeni z obiskovalci takih predstav. Velikrat je motiv zločina iskati v gledališčni predstavi.

Takih elementov ni poznala starogrška drama — takega onečaščenja kulture in čiste boginje poezije bi ne dopustil veliki tragik Sofoklej. Skozi vse njegove tragedije se vleče kot zlata nit ena glavna in osnovna ideja, ideja neizogibne moralne smotrenosti. Skoro bi se drznil trditi, da je Sofoklejeva morala ostrejša od krščanske. Zločin, ki so ga storili očetje, se maščuje ne samo do četrtega rodu — ampak njegov bič sega dalje, tako daleč, dokler ne pade zadnji potomec, v katerem se pretaka le kapljica krvi zločinskega pradedca.

Grški fatum, to je tista temna sila, ki ne odločuje samo nad usodo zemljanov, ampak celo nad bogovi, se nam zdi danes okrutni in neumljiv. Ne smemo pa si »fatuma« razlagati z stališča, da je ta večna in okrutna sila že a limine odločila, da mora ta in ta rod dovršiti naprej strašna zločina, da pošlje nanj krute Evmenide, ki ga preganjajo tako dolgo, dokler ne izgine zadnji potomec. Zdi se mi, da je to le ono tajno bitje, katerega oko sega tisoče let naprej v zgodovino človeštva in vé in vidi, kaj se bo v bodočnosti zgodilo z gotovimi ljudmi — in kot tako more tudi s pomočjo

proročišča v Delfih prorokovati bodočnost. Fatum deluje torej le deklarirajoče, a ne presignujoče. Pa najsi bi imel tudi v grški mitologiji značaj presignacije — v tragedijah ga najdemo v čisto drugačni in umevni vsebini.

Fatum v tragedijah je pač le tista pogubna sila zla, ki neobhodno povzročuje, da se iz prvotnega zla rodi sto in sto še drugih zločinov, podobno kakor pravi Schiller: »Es ist der Fluch der bösen Tat, daß sie fortzeugend immer Böses muß gebähren«. Prvotno zlo je kakor kužna celica, ki se na mah razmnoži na milijone ravno takih okuženih celic, ki otrujejo celo ozračje. In tragedije Sofokleja, osnovane na podstavi takega »fatum«, ki pa je le logična posledica človeškega čina, odkrivajo baš celo grozo zla in morajo vplivati na ljudstvo v smislu *ἔλεος καὶ κἀθαροῦς!* Človek, ki je videl nesrečnega in preganjanega Edipa na sceni, se mora pretresti do mozga nad grozo zla.

»Kólko« je sklenilo, dobro pojmujoč veliko kulturno vrednost Sofokleje tragedije, leta 1908. pripraviti se na uprizoritev njegove trilogije »Edip«. — Mnogozaslužni vseučiliščni profesor dr. K. Morawski je v krasnem jeziku prevzel Edipa na poljsko.

In ta mož je baš leta 1908. praznoval 30-letnico svojega delovanja. »Kólko« ni moglo slavljenca boljše počastiti kakor z predstavo njegovih prevodov v gledišču. Dne 9. marca 1908 so igrali prvi del trilogije: »Edip-kralj« in dne 11. grudna 1908 drugi del »Edip na Kolonu«.

Predstava je izpadla izborna. V vlogi Jokaste je sodelovala in visoko povzdignila umetniški nivô gospica Wysocka. Gledišče je bilo prenapolnjeno in občinstvo je ponovno izrazilo željo, naj bi bil ta kulturni čin mladih diletantov v spodbudo glediščnemu ravnateljstvu. O koru in njegovi vlogi so zabilježile kritike prej omenjene misli. — Ravnateljstvo gledišča se še ni odzvalo, — in že so 11. grudna 1908 diletantje akademiki uprizorili drugi del trilogije, tragedijo »Edip na Kolonu«.

Tragedija »Edip na Kolonu« je v glavnem boj za — grob. Edip je že davno hrepenel po večnem odpočitku v gaju na Kolonu. Njegov grob bo v bodočnosti blagoslov za Atene in prokletstvo za one, ki so si ga hoteli osvojiti, a niso mogli. V tem kraju bodo Erinéje dalje predle krvavo predivo nesreče in katastrof za Lajosov rod. Tako je povedala delfiška Pitija. Tébe so izgnale nesrečnega Edipa — Atene ga gostoljubno sprejmejo v svoji zemlji. Tebanci ga hočejo nazaj v domovino, vedoč, da biva v njegovem grobu zaklad zmage in sreče. Edip pa odbije to prošnjo, prekolne svoje nekdanje preganjalce in ostane na Kolonu, hvaleč človekoljubnost Aten. Ta dva motiva se vedno in ozko vežeta v tej tragediji.

* * *

Prihajamo do najzanimivejšega vprašanja: kako se dá pogoditi tehnika klasičnega gledišča z moderno, in do same kritike predstav iz cikla Edip.

Že sama arhitektonika grških gledališč se mnogo razlikuje od modernih. Grško gledališče je stalo na prostem in je bilo mnogo obširnejše kot naše. V glavnih delih se pač krije z modernim. V modernem kakor v klasičnem gledališču imamo sceno in orkestro — ki se pa v modernem ne vidi in ji je odmerjen mnogo manjši prostor — v obeh imamo enako vrejene prostore za gledalce. Oblika je torej v glavnem — samo v manjših zarisih — ista! — Glavna razlika je, da je bilo staro klasično gledališče brez strehe — krilo ga je nebo.

Mnogo večja razlika je v scenični tehniki in dekoraciji. Kulisne mašinerije Grki niso poznali, dekoracije niti primerjati ne moremo, ker je tam skoro ni bilo.

Še večja pa je razlika v igralni tehniki in predstavljanju. Grki so se posluževali koturna in maske — tega danes ni. Danes igralci predvsem igrajo, kar stari niso mogli vsled maske in koturna. Maska in koturn jim nista dovoljevala svobode gest, mimike in gibanja! Danes je prvi pogoj dobrega igralca elastična gestikulacija. Maska je Grkom zakrivala obraz — čustev, izrazajočih se na obrazu in izpreminjajočih vsak trenutek njegovo obliko — Grki niso mogli demonstrirati. Danes je tudi to glavna zahteva. Maska, četudi od dejanja do dejanja zamenjana — tega ni mogla nadomestiti. Vse to je v popolnem nasprotju z današnjim emocionalnim izrazom. Vendar so bile Grkom maske potrebne, ker so povečale glas, ki bi se sicer pod prostim nebom prehitro izgubil, potrebni so bili koturni radi velike oddaljenosti gledalcev — in ker so osebe, večkrat polbogovi in celo bogovi, zahtevale tudi impozantnejšo postavo. Danes je maska v zgorajšnji namen odveč, ker je gledališče sezidano v obliki renesančne in reflektujoče elipse.

Ravnotako je kor pri Grkih nepremično skandiral, oziroma deklamiral, kar je ravnotako v nasprotju z modernim principom igranja.

Z ozirom na vse to se gromadijo zapreke in težkoče pri uprizoritvi klasičnih dram na moderni sceni, posebno še tragedij Sofokla s svojimi ogromnimi postavami bogov in polbogov.

Najsi bo režiser še tako spreten in iznajdljiv, — grška drama, igrana na modernem odru — se ne dá tako igrati kot v starih Atenah. Maska in koturn odpadejo — ostane samo kor — ki pa napravi vtis kot bi bil odveč na sceni in povzročuje, da se zdi predstava dolgočasna in mučna. Zdi se kakor bi kor zaviral razvoj dejanja. Grško gledališče je pač predvsem naglašalo deklamacijo in dijalog — mi hočemo predvsem dejanja. Tako pa se zgodi, da dobimo od take predstave vtis umetniško-literarnega eksperimenta.

Klasični kor se pač aktivno udeležuje dejanja, vendar na ta način, da se meša med obe sovražni stranki, skuša posredovati in se največkrat nagiblje zdaj na eno, zdaj na drugo stran, kakor mu bolje kaže. Poleg tega igra vlogo arbitra (ocenjevalca) in interpretorja, ki stoji takorekoč zunaj ali nad vsem dejanjem in strankami, ocenjujoč posamezne dogodke. Dejanje, ki se vrši pogosto za odrom interpretira kor na odru. Takega

»mešetarjenja« — če je dovoljen izraz, — današnja drama ne mara, še manj pa je ljubo občinstvu. Da pa kor ni baš tako absolutno nepotreben in kje da tiči vzrok nezadovoljnosti s korom, se bomo kmalu prepričali.

Vsled navedenih principijelnih razlik si ne moremo misliti, da bi bila grška drama na modernem odru verna slika klasične gledališke umetnosti. Na vsak način jo pa moremo prilagoditi moderni. S tem pa, da zavržemo nekaj prvotnih elementov (maske, koturn, deklamacijo) in dodamo moderne (mimika, gestikulacija, emocija), pridržimo pa kor z deklamacijo, cela uprizoritev nekaj pridobi — nekaj pa izgubi. Ker pa pridržimo glavni stari element v vsej svoji prvotni naturi, nastane v tehniki kontrast, ki na nas vpliva odbijajoče.

Kritika, hoteča temu odpomoči, se je postavila na stališče teorije, da so za grških časov kori peli ali vsaj umetniško deklamovali in da je najbrže glavni del oglasil sam voditelj kora. Tu v Krakovu pa so pri vseh predstavah, do »Edipa na Kolonu«, vsi člani kora ponavljali enoglasno celo vlogo. Radi tega pa izginejo vse lepote kora za občinstvo, ki besed sploh ne razloči, zraven tega pa se je kor trudil obenem složno igrati (moderne element), tako da je ceia njegova vloga napravila utis gimnastične parade. Ako bi kitice korov razdelili med posamezne igralce in bi samo končne verze ponavljali skupno (primerjaj kor v moderni drami), bi bil efekt večji in ne bi bilo vtisa monotonosti in lenega teka dejanja.

Pri zadnji predstavi »Edip na Kolonu« so kor v tem smislu modernizirali in so dosegli popolen uspeh. Pesmi kora, polne krasnih himn na atiško zemljo in njene krasote in bolestitih elegij na nestalno človeško usodo, so na ta način stopile jasno z vso svojo krasoto pred duha gledalcev in povišale umetniško vrednost predstave. Obenem pa se je to pot jasno dokazalo, da kor nikakor ni »odveč«, ampak tvori s celo dramo popolno organsko celoto.

Rekii smo že, da se nam zdi klasična drama, osnovana na podstavi fatuma, nemotivirana. Toda to je le na videz. V svojih tragedijah je Sofokles oni kruti fatum izpremenil v poetični simbol posledic čina. Njegova konstrukcija obstoji popolnoma na principu vzročnosti in izhodišče tragedije je zmeraj subjektivna krivda.

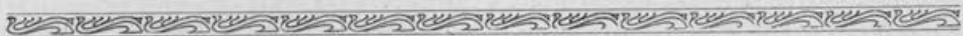
Ako se klasična drama na moderni sceni tudi ne pokaže v taki sijajnosti kot v Atenah, če tudi ima v svoji tehniki in konstrukciji elemente, ki so za naše naziranje malo težje umljivi — česar pa je glavni vzrok nepoznanje — zadostuje vendar s svojo silo dramatične ekspresije, s svojimi značaji, ki so zarisani, kakor bi bili izklesani z dletom Fidije, zadostuje njihova etična in estetična vzvišenost popolnoma našim zahtevam. Popelna harmonija etične z estetično vzgojo je bil ideal grške filozofije. In vtelešenje te kulturne harmonije nam je ustvaril Sofoklejev genij v svojih tragedijah. — S tem, da so v zadnji predstavi — ki sem jo videl sam — reformirali kor, so storili akademiki velik korak naprej in dali inicijativo v prilagojevanju klasičnih dram za moderni oder. Zato je tudi zadnja predstava dosegla največji uspeh, posebno ker sta v vlogah

Antigone in Izmene nastopili dve taki izborni umetnici, kot sta gospa Solska in gospica Sulima. Težko vlogo Edipa je akademik-diletant tako izborno pogodil, da je bil, kakor gospici igralki, obdarovan od občinstva z vencem.

Popularizovanje starogrških dram je radi svoje visoke estetične in etične vsebine velika kulturna naloga za moderno gledališko umetnost.

Dosedaj — v kolikor sem informiran — so vpeljali klasično dramo na moderni oder poleg Krakova samo še v Oxfordu in Parizu. Pač velika čast za »konservativni Krakov« in njegove učne zavode, da se sme postaviti v vrsto takih mest!

Exempla trahunt — psihologija tega reka me je napotila seznaniti svoje tovariše-rojake s to veliko kulturno misijo akademikov jagelonske »Almae matris«.

Bogdan Jarochowski (Krakov):

Šolske razmere v kraljestvu poljskem.

Če opazujemo sedanje razmere v kraljestvu poljskem,¹ nas predvsem osupne temno in dušeče ozračje političnega, socialnega in kulturnega življenja; in precej moramo zapaziti ogromno izpremembo na slabo stran, če primerjamo sedanje razmere s preteklimi. Kjer je še pred nedavnim časom vse oživljala vera v možnost izpremembe obstoječega reda ali bolje nereda po kulturnem in političnem prerobenju, so jo morali zadnji dogodki omajati ali celo za daljši čas uničiti.

Ne bom govoril o teptanju vseh ljudskih pravic, ki vsled njihovega pomanjkanja zaostaja ves razvoj našega naroda kar ga živi pod rusko vlado, kajti za nas najgroznejši pojav je bil demoralizujoči vpliv ruske šole, ki ni obstojala kot pospeševalka izobrazbe, ampak le kot orožje v svrhu rusifikacije; njena posledica je silno pojemanje izobrazbe, ki se tako močno kaže ravno v današnjem času. Zaradi tega je bilo nujno opustiti to šolo, dà, moralo je tako priti prej ali pozneje. Ruska šola ne le ni stala na višku zahodnjeevropskih šol, ampak ni niti odgovarjala srednjim zahtevam in se je resnična izobrazba nahajala le izven nje.

Te žalostne razmere se začenjajo s časom izboljševati, odkar so se začele ustanavljati poljske srednje šole, ki boljše odgovarjajo svojim nalogam; seveda njihov vpliv ne more naenkrat vsega popraviti, ampak je zato treba gotovega časa. Predvsem se je razširil in do gotove stopinje reformiral učni načrt: materinemu jeziku in literaturi se je določilo odgovarjajoče mesto, saj so ravno s tem predmetom ravnali na državni šoli v Varšavi, kjer je bil neobvezen, slabše kakor s tujimi jeziki (francoskim ali nemškim); dalje se je razširil tudi pouk naravoslovja itd. Toda tudi poljska šola ima, kakor pač vsaka mlada ustanova, precejšnjo napako, ki jo

¹ Kraljestvo je oni del nekdanje poljske države, ki je danes pod Rusijo. — Op. ur.

seveda ni zakrivila niti ona sama, niti občinstvo, ampak le razmere minulih let: manjka ji zadostno izobraženih učiteljev, posebno kar se tiče jezikoslovja. Šele sedaj, ko se poljskim jezikoslovcem odpira polje dela, se je začela mladina bolj baviti z jezikoslovjem.

Kar se tiče razmerja vlade do naše šole, ne morem nič veselega povedati. Vzdržuje jo požrtvovalnost občinstva, vlada ne da nič; dà, celo dalje gre: pri vsakem koraku nam stavi vse mogoče ovire. Vpeljali so pouk občne zgodovine in zemljepisja, a določili, da smejo ta predmet poučevati samo Rusi (v nemških privatnih šolah v nadbaltiških provincijah pa se poučuje isti predmet v nemškem jeziku!); maturantom poljskih šol niso priznali nobenih pravic, čeprav se iste sprejema na visoke šole v Avstriji, Švici in Franciji.

To tudi dosti jasno kaže, da hoče narediti vlada iz šole političnega činitelja, saj je vendar nemogoče dvojno mnenje o vrednosti zahodno-evropske in ruske šole.

V ravno taki luči se nam kaže vprašanje visokih šol, ker je vlada kljub poljskim zahtevam otvorila po parletni nedelavnosti v Varšavi vseučilišče in politehniko z ruskim učnim jezikom; pričakovala je pač, da se povrne na te zavode poljska mladina, a ker se je varala v svojih nadah in računih in se ni hotela osmešiti pred svetom, je napolnila vseučilišče s pravoslavni bogoslovci, ki majo četrto- ali šestošolsko izobrazbo.

Peterburški listi so prinesli letos statistiko varšavskega vseučilišča, ki nam izkazuje razmerje slušateljev:

	Vseh skupaj	826
od teh:		
	pravoslavnih	684
	židov	62
	katoličanov	54
	evangeličanov	16
	drugih veroizpovedanj	10
Od teh so pre'eli maturitetna izpričevala (patente):		
	v kraljestvu poljskem	227
	v Rusiji	599
	in to za cel gimnazij	263
	za pravoslavni bogoslovni seminar	539
	druge patente	25

Ta statistika nam zadostno priča o znanstvenem stališču tega edinega vseučilišča svoje vrste; ako se pa vprašamo nazadnje še, kako je stališče poljske javnosti do te šole, zadostuje če navedem število poljskih dijakov kako je padlo v teku časa:

l. 1868 («Szkola główna» ¹)	1151 polj. sluš.
l. 1904/05 (rusko vseučilišče)	1100 polj. sluš.
l. 1908/09	54 polj. sluš.

Lep dokaz zaupanja Poljakov do ruske znanosti v kraljestvu poljskem!

¹ Glavna šola.

Visokošolsko dijaštvo.

O slovenskem vseučilišču je prinesla Vlčkova »Osvěta« v Pragi obširen članek, ki ga je napisal »Daničar« Andrej Veble. — Obširno sta poročala o istem predmetu tudi poljska dnevnik »Kurier Warszawski«, ki izhaja v Varšavi in je eden najbolj razširjenih poljskih dnevnikov, in »Kurier Półnaki«, ki izhaja v Poznanju. Oba sta povzela svoja poročila po že omenjenem članku Daničarja Stelëta v »Swiatu Słowiańskim« »Sprawa uniwersytetu słowieńskiego«. — Kratek članek, ki pojasnjuje, zakaj smo Slovenci proti Trstu kot sedežu laške univerze, je prineslo glasilo čeških katol. akademikov »Studentská hlídka« v Pragi. Frst.

»Studium«, glasilo italijanskih katoliških akademikov je prinesel informativen članek o hrvaškem katol. dijaštvu. Isti list je že spomladi 1907 prinesel obširen informativen članek o slovenskem katoliškem dijaštvu. Frst.

Praga in slovensko dijaštvo. Članka, ki ju je o tem predmetu priobčila zadnja »Zora« je ponatisnil praški list »Čech«. — Z istima člankoma in s Stullerjevimi člankom, kakor tudi z urednikovimi besedami na abiturijente v »srednješolskem dijaštvu« se obširno peča češko Masarykovo glasilo »Čas« v članku »Slovinci, studentsvo a Praha«. Člankar se čudi, da se v teh člankih nič ne govori o Dunaju, ki je za slovansko dijaštvo najslabši. Pravi, da se Vebletu vidi, da je vendar nekaj pridobil v Pragi, ker so njegove vzvišene fraze pobrane iz čeških klerikalnih časopisov. Sklepa pa, da če so prav češki katoličani začeli delati za nekako slovansko vzajemnost; čeprav ti pokličejo osamljene slovenske mladeniče k sebi in ne dopuste, da bi se ogibali Prage; če jih prav vzgoje v svojem duhu, in jim vcepijo svojo kulturno nezmožnost in moralno nepoštenost — vse to napredni misli mej Slovenci ne bo škodovalo. Pravi tudi, da ravno tisti slovenski akademiki, ki so se najbolj poglobili v češko življenje, najboljšo delujejo za napredek svojega naroda. Pod člankom je podpisan neki I. K. in bo bržkone Slovenec, kakor se dá iz par mest sklepati. Naših trditvev nikjer ne ovrže, dà, tega celo ne poskuša. Konštataira samo, kaj smo pisali, pravi, da je vse to fraza, kakor smo se je naučili od čeških katoličanov; edino pozitivno kar pove proti našim trditvam je, da so najdelavnejši možje za napredek slovenskega naroda izšli iz praske sole. Seveda tudi tega ne dokazuje. Poglejmo vendar malo okolu sebe, dejstva uče ravno nasprotno! Frst.

Poljski akademiki, v prvi vrsti »umetniški krožek ljubiteljev klasične drame«, napravijo 16. septembra t. l. izlet v Ljubljano in slovenske dežele sploh. V Ljubljani bodo predstavljali v deželnem gledališču dve drami (poljski): Słowacki Jul.: »Mazepa«, in Szujski: »Kraljevič Vladislav«. Ob ti priliki priobčujemo v informacijo v pričujoči številki »Zore« Stullerjev članek o tem krožku. Misel takih izletov v slovanske dežele — kam drugam tudi pri nas niso neznani — toplo pozdravljamo. Tako dijaki spoznajo razmere bratskega naroda na mestu samem, s posredovanjem domačinov, ne tujega posredovanja nemških ali židovskih listov. Med dijaki samimi se ravno ob takih prilikah začenjajo pismena občevanja, ki so velikega pomena. Naši dijaki so revni, boste rekli, pri nas ni mogoče misliti na izlete dijakov v dežele bratskih narodov. Jaz pa pravim, da to ni nemogoče. Z vstrajnostjo se vse doseže. Ako se cela zadeva organizira pod vodstvom profesorjev, dene vsak dijak vsak mesec nekaj v ta namen na stran in se počaka par let; tudi kje drugje se dobi v ta namen kak krajar, pa imamo v par letih lahko tak izlet. Za to pa je treba podjetnosti v prvi vrsti od strani profesorjev. Frst.

Prenos telesnih ostančkov Slowackega. — Slowacki, največji poljski lirik in dramatik je umrl na Francoskem in bil tam tudi pokopan. Sedaj pa so sklenili prenesti njegove telesne ostanke v kraljevo grobnico na Wawelu v Krakovem. V ti grobnici počivata do sedaj poleg poljskih kraljev tudi dva, sicer ne kronana kralja, a vendar kralja po duhu: junak Tadej Kościuszko in največji pesnik poljski Adam Mickiewicz. Pokop v ti grobnici je največja čast, ki jo izkaže poljski narod po smrti svojim velikim možem. Kardinal krakovski Puzyna pa je nastopil proti pokopu Slowackega na Wawelu. Na to je pa dvignil ves poljski narod svoj glas proti tej odločbi kardinalovi. Tudi dijaki so se udeležili boja za čaščenje Slowackega, z nesrečno končanimi demonstracijami. Cela zadeva je povzročila veliko hrupa ne le po poljskih, ampak tudi drugih časopisih. Posebno so jo skušali izrabiti liberalni časopisi, češ: tako je duhovništvo. Sedaj se je pa kardinal udal splošnemu mnenju in pokop na Wawelu dovolil. Slowacki je namreč v življenju veliko versko blodil in to je bil motiv, da je kardinal bil proti pokopu v katedrali; ker je pa gotovo, da je umrl spravljen s Cerkvijo, se je cerkveni knez udal. Frst.

Iz čeških dijaških krogov. Neki češki dijak nam piše o abstinenčnem gibanju med češkim dijaštvom: »Naše dijaško abstinenčno društvo v Pragi (Studentské sdružení abstinentní) šteje že nad 130 članov. Razven teh je seveda še mnogo akademikov abstinentov neorganiziranih. S srednješolskim dijaštvom smo v stalnih stikih in jim dajemo inicijativo v protialkoholnem delu. Pod nekakim nadzorstvom enega izmed profesorjev se snujejo na vseh srednjih šolah abstinenčni krožki, ki imajo svojo abstinenčno knjižnico, prirejajo predavanja in zbirajo statistiko. Lani se nam je priglasilo 1100 abstinentov na srednjih šolah. Mislimo na skupno delo s slovanskim dijaštvom sploh, morda se osnuje nekaka splošna organizacija slovanskih abstinentnih dijakov.« Slovenski dijaki! Vzemite si za zgled abstinenčno gibanje med češkim dijaštvom! Pa tudi slovenski profesorji naj posnemajo delo svojih čeških tovarišev! A. V.

30-letnica akademične Vincencijeve konference v Strasburgu. Že v članku »Dijak in socialno delo« (»Zora«, zvezek 3., 4.) sem omenil strasbursko akademično Vincencijevo družbo. Pisal sem poročevalcu, ki je spisal brošuro Petru Bahmannu v Strasburg, ki mi je poslal podatke o delovanju imenovane konference. Povzeti hočem nekaj misli. 10. maja leta 1879. se je zbralo 14 gospodov, med njimi 12 akademikov strasburske visoke šole. Namen sestanka je bil osnovevanje akademične Vincencijeve družbe. Posvetovanju je predsedoval Petiti, voditelj enake konference v Münstru in upravni svetnik. Že prvi tečaj je štela družba 17 akademikov in štiri druge gospode. 22. oktobra istega leta je pristopil medicinec Ferdinand Piepmeyer, ki je bil posebno požrtvovalen in nesebičen. Ko ga je mati vprašala, s čim ga bo mogla o božiču razveseliti, ji je odgovoril, da bo najbolj vesel, če bo nakupila mnogo obleke za uboge otroke, katere želi obdarovati kot član Vincencijeve družbe. A žal, že naslednje leto je umrl vzor-akademik. — Konferenca je podpirala starše, katerih otroci so prejeli prvo sv. obhajilo. Naklonila jim je ob tem slovesnem trenutku 10 Mk. Navada je bila, da so gotovim članom odkazali določene družine v oskrbo. Če je kak družinski član umrl, so prispevali 5 Mk za pogrebščino in naročili, naj se bere za ranjkega (ranjco) sv. maša. Neki družini z 10 otroki so izplačevali več mesecev po 60 Mk, osmim otrokom pa kupili novo obleko. Skupni izdatki od leta 1879. do 1896. so znašali 15.381,29 Mk, od l. 1897. do 1903. pa 5170,17 Mk. Podrobni izdatki: za kruh 2480,77 Mk, za meso 769,92 Mk, za krompir 522 Mk itd. Od leta 1879. do 1903. so podpirali 170 družin. V omenjenih letih je bilo 189 aktivnih akademičnih članov in 66 drugih gospodov. Med akademiki je bilo: 76 juristov, 55 jezikoslovcev (le dva duhovnika), 27 medicincev, 19 matematikov, 4 kemiki, 4 farmacevti in 4 teologi. Plemenitašev 12, med temi 3 baroni. 6 akademikov je spremenilo svoj poklic, postali so duhovniki, 5 jih je vseučiliških profesorjev, dva parlamentarca. Od 1. januarja 1904. do leta 1908. je pristopilo še 231 akademikov. Konferenca je začela pro-

spevati, ko so leta 1904. ustanovili v Strasburgu katoliško-bogoslovno fakulteto. Vsak teden so se vršila predavanja. Člani so si ogledali vsak tečaj kak pomemben socialni ali karitativni zavod. Predavanjem so prisostvovali tudi drugi katoliški akademiki. Nasprotno so se družbini člani udeleževali raznih konferenc in štirih skupnih sv. obhajil. Zelo je poživila zmisel za krščansko caritas akademična marijanska kongregacija, ki so jo ustanovili l. 1904. V zimskem in poletnem tečaju istega leta je h konferenci pristopilo 40 novih članov: 16 bogoslovcev, 10 jezikoslovcev, 8 juristov, 3 matematiki, 1 farmacevt, 1 državoslovnik in 1 sodnijski supernumerar. To so dejstva, ki zahtevajo posnemanja. — In pri nas! Samo eno misel hočem povdariti. Ko bomo dobili Slovenci »per tot discrimina rerum« vseučilišče, bo katoliška akademična mladina tudi lahko ustvarila enako konferenco in marijansko kongregacijo v Ljubljani. Solidarnost med bogoslovnimi in svetnimi akademiki se bo izpopolnila. Demokratična-katoliška ideja bo vršila svojo najvažnejšo kulturno misijo, če izbere karitativno metodo, ki edina vodi k središču vse življenjske filozofije — k religiji Križanega. I. D.

Katoliško vseučiliščno akademijo so otvorili 31. oktobra 1908 v Madridu. Ustanovil jo je škof Mons. Salvador v Barrera skupno s pripravljavnim odborom, pri katerem sodelujejo prve madridske osebnosti. Akademija bo nudila številnim visokošolcem, ki prihajajo v Madrid, intelektualno torišče in pristno katoliško direktivo.

Obsega dva kurza za verouk in modroslovje; trinajest drugih stolic pa je namenjenih socialnim in političnim strokam. Predava se po eno uro na teden pravoslovje in pravno pravo, socialno gospodarstvo, zgodovina civilizacije, špansko socialno pravo, politična finančna veda, poljedeljska, industrijska in trgovinska politika, zgodovina španskega javnega prava, javno gospodarstvo, sociologija, kanonično pravo, španski konkordat, sodobna mednarodna vprašanja in znanostna soc. enciklopedija. Pripravljajo se tudi trije laboratoriji za socialne in politične vede ter za splošno kulturo.

S prostovoljnimi doneski, ki se zbirajo širom cele Španske, se bo krasna naprava vzdržala ne samo na višku načrtanega programa, ampak tudi nadalje izpopolnjevala z novimi stolicami v obrambo katoliške vere. S—čko.

Glasnik.

Promovirana sta bila: tov. »Daničar« Ant. Jehart na Dunaju za doktorja bogoslovja; in g. Avgust Žigon v Gradcu za doktorja filozofije. Obema iskreno častitamo.

Ustanovni občni zbor S. L. K. A. Davno gojena želja se je izpolnila 24. junija zvečer, ko se je vršil ob 8. uri na Dunaju v hotelu »Post« v prvem okraju občni zbor Slovanske lige katoliških akademikov. — Po svojih zastopnikih so se ga udeležila vsa slovanska katoliška akademična društva. Precej so k Ligi pristopila »Česká Liga akademická« v Pragi, »Spolek českých akademiků« v Brnu, »Hrvatska« na Dunaju, »Zarja« v Gradcu, »Danica« na Dunaju. »Polonia« v Krakovu je naznanila, da bo precej jeseni sklenila pristop, sedaj še ne more, ker se člani že razhajajo. Iskreno pozdravlja misel nove zveze, ker je prepričana, da je le na tleh dobrega medsebojnega spoznanja še mogoče skupno delo. »Domagoj« v Zagrebu še ne more pristopiti, ker hrvaška vlada še ni potrdila pravil. Zbor so počastili s svojo navzočnostjo: ministerijalni svetnik baron Pražak, poslanci dr. Krek, dr. Hruban, dr. Stojan, dr. Myslivec, dr. Šrámek itd. Po otvoritvi so pozdravili predsedniki vseh društev, ki so pristopila; v imenu poljskega katol. akademičnega dijaštva je pozdravil iur. Ma-

tyasik, kot zastopnik »Domagoja« fil. Juras, iur. Natlačen v imenu »Slovenske dijaške zveze«; »Polonia« in lužiško-srbska »Serbowka« v Pragi sta pozdravili brzojavno. Pozdravil je tudi predsednik »Sdružení venkovské mládeže v Čechách« g. Novak. Nato je podal podpredsednik pripravljavnega odbora Fr. Stelé (»Danica«) poročilo pripravljavnega odbora, kjer se je ozrl na kratko na zgodovino in cilje novega društva. Dva sta temelja, na katera stavimo svoje delovanje: katoliško svetovno naziranje in poznavanje razmer pri slovanskih narodih. Brez teh dveh se nam zdi delo na polju slovanske vzajemnosti nemogoče. Od spodaj je treba začeti zidati stavbo, ako nočemo, da se prezgodaj ne zruši. V mladini je bodočnost narodova, in ker smo si mi, ki smo še mladi, postavili te idealne cilje, smemo z gotovostjo upati, da bodo prihodnja desetletja tudi kaj vedela o tem našem gibanju. Misel ustanoviti Ligo, se je sprožila že pred par leti v Ljubljani ob katoliškem shodu. Lansko leto je toliko dozorela, da so se že sešli zastopniki vseh slovanskih katoliških akademskih društev o Binkoštih v Pragi, kjer so sestavili pravila; ta so potem vložili pri vladi, ki jih je v novembru lanskega leta, ko smo bili že sredi priprav za ustanovni občni zbor, zavrnila, ker je bil tam naveden kot cilj razširjati slovansko in katoliško idejo med visokošolci; vlada pa je bila mnenja, da se za tem lahko skriva kak političen namen. Nato smo mislili rekurirati pri državnem sodišču, ker pa zadeva ni prišla v januarjevi seji na vrsto, smo pravila izpremenili in še enkrat vložili. Sedaj jih je vlada potrdila. To je kratka zgodovina ustanovitve. Danes je Liga dejstvo: želeti ji moremo samo naklonjenosti občinstva, posebno pa pravega razumevanja od strani dijaštva; le potem bo Liga lahko poroštvo boljše bodočnosti Slovanstva. V načelstvo je imenovalo vsako društvo za vsakih deset članov enega zastopnika. V odbor, ki obstoji iz desetih odbornikov, ki morajo stanovati vsi na Lunaju, so bili izvoljeni: predsednik A. Smýkal, fil. (Čeh); prvi podpredsednik Jan Matyasik, iur. (Poljak); drugi podpredsednik fil. France Stelé (»Danica«); za sedem ostalih odbornikov so izvolili dva Slovence, dva Hrvata in enega Čeha, dalje začasno še dva Slovence. Pozneje so pozdravili novo zvezo še baron Pražak, dr. Hruban, ki se je zamislil v svoja dijaška leta nazaj, dr. Šramek, dr. Milan Maraković, posebno iskreno dr. Krek i. dr. Dr. Krek je povdarjal, da ga posebno veseli mlado društvo, ker so se v njem združili mladi idealni ljudje, ki jih vodi nesebičnost in ljubezen do idealov, kar mu daje veliko upanje za bodočnost. Zbor je sklenil udanostni brzojavki na svetega Očeta in na prvega ustanovnika prevzvišenega gospoda kneza in škofa ljubljanskega. Kot znak slovanskega katoliškega akademičnega dijaštva se je sprejelo okroglo bucko, kjer sta na tleh narodnih barv vsakega naroda križ in lina, kakor je že do sedaj imelo slovensko in hrvaško katoliško akademično dijaštvo. Svoj lokal ima Liga skupno z »Dānico« in »Hrvatsko«.

Frst.

OBČNI ZBOR »SLOVENSKE DIJAŠKE ZVEZE«.

Ob veliki udeležbi se je vršil 31. avgusta dopoldne in popoldne občni zbor »Slovenske dijaške zveze«. Cand. iur. Marko Natlačen je podal naslednja poročila:

»Slovenska dijaška zveza« leta 1908/09.

Delo v »Slovenski dijaški zvezi« se je v tretjem letu njenega obstoja znatno razširilo, v marsičem potrojilo. Mnogo tovarišev, ki so prej še skeptično opazovali delo »Slovenske dijaške zveze«, so njeni uspehi pritegnili, da so tudi vstopili v vrsto sodelavcev, v mlajših tovariših pa je dobila zveza dobrih in navdušenih članov, ki so zlasti dvignili našo organizacijo s svojim delom do višine in ugleda, ki ga danes uživa pred slovensko javnostjo.

Število rednih članov se je dvignilo od zadnjega občnega zbora do danes od 83 na 144, dočim je število podpornih članov padlo od 78 na 52, čemur se pa pri tako velikanskem narodnem davku, kot ga je terjala javnost ravno v zadnjem letu, ni čuditi, tem manj, ker so naši narodni davkoplačevalci skoroda vedno isti, namreč naša vrla duhovščina. Kljub temu so dohodki zveze ne malo

poskočili, kar je poročal že tovariš blagajnik. Prihodnjim odborom bodi dana parola, da postavijo zvezo v finančnem oziru čim najbolj na samostojne noge in iščejo rednih dohodkov.

Odbor je imel v letošnjem letu devet rednih sej, med temi šest na Dunaju in tri v Ljubljani. Da ni bilo več sej, je vzrok ta, da nismo bili včasih po več mesecev sklepčni in da so bili tovariši razen enega vsi pred državnimi izpiti. Zato sem se o važnejših zadevah posvetoval prosto s tovariši odborniki, manj važne pa sam reševal. Pisal sem in odposlal od zadnjega občnega zbora 429 pisem, od teh jih odpade 61 za počitniški sestanek. Prejel pa sem okrog 320 pisem.

Skušali smo ohraniti kontinuiteto dela prejšnjih odborov, kar se nam morda ni vselej posrečilo, ker ni bilo v celem odboru nikogar iz prejšnjega odbora in smo morali zato v marsičem pričeti znova in samostojno brez vsake tradicije. Najhujše smo to občutili pri obstoječih knjižnicah. Treba je bilo nekaj mesecev da se je odbor uživel v delo »Slovenske dijaške zveze«. Pomagala sta nam pri tem zlasti tovariša Česnik in Kovač, za kar se jima zahvaljujem.

Tisti, ki so ustanovili »Slovensko dijaško zvezo«, so hoteli s tem ustvariti organizacijo izobraževalnega dela katoliškega narodnega dijaštva: to jim je bil glavni in morda tudi edini namen zveze. Tej nalogi je zveza tudi ostala zvesta, kar dovolj častno izpričuje bilanca dela. Meni so naznanili tovariši 143 predavanj. Napredek od lanskega leta se je pokazal najbolj tu; lansko leto je bilo namreč priglašeni samo 40 predavanj. Naslovi predavanj in imena predavateljev so bila večinoma že priobčena v »Zori« med letom, ostalo poročilo pride v prihodnji številki, zato opustim naštevaje. — Tovariši so razven tega delovali med ljudstvom z aranžiranjem boljših ljudskih iger, pri katerih so večkrat tudi sami nastopali, z osebnim občevanjem med člani posameznih društev, zlasti pri Orlih, kjer so nekateri nastopali tudi v kroju, z urejanjem in vodstvom knjižnic po izobraževalnih društvih. Tov. Uršič vodi kot predsednik slovensko katoliško izobraževalno društvo v Št. Vidu nad Vipavo. Nekaj novega je, da so pričeli nekateri tovariši delovati tudi karitativno, s tem, da zahajajo med rokodelske vajence in jih izobrazujejo in vzgajajo. Začela sta s tem delom na željo gospoda spirituala Stroja tovariša Kovač in Masič. Naj bi v tem oziru pričeli delovati vsi tovariši, ki se nahajajo v krajih ali bližini krajev, kjer je delavstvo doma ali obrt razvita.

Pri delu med ljudstvom smo stopili en korak dalje tudi s tem, da smo pričeli z obrambnim delom. Prevzeli smo na željo S. K. S. Z. v Mariboru faro Št. Ilj v Slovenskih goricah. Naši uspehi niso veliki, ali več dosežemo, ko bo naše delo sistematično urejeno. V ta namen smo skrbeli, da pride v letošnji dijaški koledarček o obrambnem delu s posebnim ozirom na dijaštvo razprava, zato smo postavili tudi na program današnjega občnega zbora predavanje tov. Ogrizka o tem predmetu in v ta namen je tovariš Ogrizek tudi potoval 14 dni po štajerskih obmejnih krajih, da se informira o tamošnjih razmerah. O tem prevažnem vprašanju se pri nas še ni napisalo ni enega temeljitega članka, šele v zadnjem času je prinesel nekaj temeljitih člankov »Slovenec«, dočim so vsi drugi spisi po listih, in naj si je to tudi »Branik«, le paberki. Zato upam, da se bo javnost z današnjim predavanjem in člankom v koledarčku intenzivneje bavila. — Naj preidem k poročilu o našem obrambnem delu samem! V bratskem društvu »Zarji« se je ustanovil jeseni obrambni odsek pod vodstvom tov. Česnika, ki si je postavil nalogo zbirati podatke in proučevati potrebe v Št. Ilju ter storiti vse, kar je v naši moči za njegovo rešitev. Obrambni odsek je bil zastopan trikrat pri seji S. K. S. Z. v Mariboru, kjer se je obravnavalo o obmejnem delu. Z vrtilim šentiliskim mladencičem, organizatorjem štajerske moške mladine, sem bil tudi sam med letom v stalni korespondenci.

Naročili smo za ljudstvo v Št. Ilju 35 listov in sicer 20 »Slovenskega Gospodarja«, 15 »Našega Doma«. Kupili smo novih knjig za društveno knjižnico v Šent Ilju za 54 kron, za društvene potrebe, kakor stanarino itd. smo prispevali 80 K; za društveni dom smo dali 10 K. Pred Božičem smo razposlali po vsej Slovenski 700 oklicev, v katerem smo naslikali obupno stanje slovenskega ljudstva v Št. Ilju in prosili pomoči za zidavo Društvenega Doma. V svoji veliko-

nočni številki je prinesla praška »Union« znani oklic S. D. Z. na krščansko-socialne Nemce, ki je vzbudil v javnosti precej zanimanja. Razvnela se je zaradi tega oklica zlasti živahna polemika med krščansko-socialno »Reichspost« in »Allddeutsches Tagblatt«. Vsebinsko te polemike je prinesla »Zora« v majevi številki. Oklic je priobčila tudi znana poljska revija »Swiat Słowianski«. Kakor sem dobil poročila iz Št. Ilja, oklic ni ostal brez uspeha.

V Pliberk na Koroško smo poslali tri zavoje knjig v teži 17 kg. Plačali smo tudi vezavo knjig, ki so jih nabrali dijaki v tukajšnjem Alojzijevišču in odposlali v Pliberk.

Da bo zanaprej naše obrambeno delo bolj sistematično in živahnejše, je nujna potreba, da se konstituira jeseni v obeh naših akad. društvih obrambeni odsek, istotako tudi po semeniščih, kjer je po več naših članov. Vsak tak odsek naj bi prevzel po eno obmejno faro, na katero bi obračal svojo pozornost, skrbel za knjižnico, organiziral pošiljanje prečitanih časopisov in listov, nabiral natančne statistične podatke in opozarjal po listih na nevarnost.

S. D. Z. ima 13 knjižnic, od teh sta se letošnje leto ustanovili dve, namreč v Kostanjevici in Črnomlju, ki jako dobro delujeta. V kostanjeviški knjižnici je 270 leposlovnih knjig v 364 izvodih in 102 znanstvenih v 144 izvodih, skupaj 372 v 508 izvodih. Prebralo se jih je nad 900. Ker je začela knjižnica poslovati šele v novembru zadnjega leta, so se izposodile leposlovne knjige v dobi devetih mesecev približno trikrat, kajti znanstvenih knjig se je malo čitalo. Na korist knjižnice je priredil tovariš teh. Rueh, ki je knjižnico tudi zbral, na starega leta dan srečolov, ki je prinesel knjižnici okrog 40 K, kar se je porabilo za vezavo in nakup novih knjig. — V novoustanovljeni knjižnici v Črnomlju je 342 knjig. Ta knjižnica je začela poslovati dne žalnega spomina 20. septembra in do danes se je izposodilo 1962 knjig, torej je bila izposojena vsaka knjiga približno šestkrat. Uredil in zbral je knjižnico tov. Malnerič, večino knjig pa je podaril knjižnici nepozabni naš prijatelj in podporni član pokojni župnik Stanko Peharc, ki je umrl v najboljši dobi 39 let nenadoma dne 26. julija t. l. v Kandiji. Prosim, da v znak sožalja vstanete! V časten spomin se imenuje sedaj ta knjižnica »Stanko Peharčeva javna ljudska knjižnica Slovenske dijaške zveze«.

Statistika teh dveh knjižnic najboljšo kaže, kako potrebne so ljudske knjižnice in kako si jih ljudstvo želi. Ako prečita ena fara v enem letu 2000 knjig, ne more ostati brez sledu za izobrazbo in napredek. Žal, da v tem oziru nismo mogli storiti več, ker ni bilo sredstev. Skoro v vsaki številki »Zore« in večkrat tudi v »Slovincu« smo priobčevali pozive in prošnje, ali naš klic je ostal glas vpijočega v puščavi. Dobiti bo mogoče še kaj knjig samo, ako začnejo pododbori od osebe do osebe zbirati. — Opozarjam le še, da prevzame S. D. Z. tudi skrb za knjižnico v »Kresu« v Gradcu. Da se je ustanovilo to društvo, imajo največ zasluge nekateri člani iz »Zarije«. — Karakteristično za važnost knjižnic je dejstvo, da se je ustanovilo zadnji čas že v treh krajih kmalu za knjižnico kat. slov. izobraževalno društvo, namreč v Kostanjevici, pri Sv. Križu in v Črnomlju. Snuje se naša knjižnica sedaj v Lescah.

Tako je delovala S. D. Z. med ljudstvom, večjo važnost pa smo polagali na delo med dijaštvom samim. Organizacijsko delo so vodili med letom organizacijski odseki bratskih društev. Čimdalje pa se je bolj čutila potreba, da se to delo podredi S. D. Z., ki ima po svojih pravilih dolžnost v tem smislu delovati. Zato je sklenil organizacijski odsek v »Danici« v svoji seji soglasno, da se odslej podredi S. D. Z. Upam, da stori isto tudi organizacijski odsek v »Zariji« in da bo že danes mogoče sestaviti načrt za enotno delo. Tako bo mogoče, da ohranijo pododbori, ki jim bodi glavna naloga vodstvo dijaštva, vodstvo tudi med letom.

Izpregovoriti mi je par besed o naših pododborih. V tem letu so se ustanovili štirje pododbori: za Belokrajino v Črnomlju dne 8. septembra, za ribniško okrožje (ribniški in velikolaški sodni okraj) dne 16. avgusta v Ribnici, za Notrantsko v Cerknici dne 22. avgusta in isti dan za Štajersko v Šmarju pri Jelšah. Ker sta bila že pred zadnjim občnim zborom ustanovljena pododborova za Gorenjsko in Goriško, imamo v celoti šest pododborov. O delovanju in potrebah posameznih pododborov oziroma njihovih okrožij bodo poročali pozneje tovariši predsedniki posameznih pododborov. Izkušnja je pokazala, da bo ravno na ta način,

namreč potom pododborov najlažje izvesti našo organizacijo, da rabim ta izraz, ki pravzaprav ni tu na mestu. Delo med mlajšim dijaštvom je potrebno, je malum necessarium. Opuste naj svojo agitacijo naši nasprotniki, skrbe naj profesorji, da bode vzgoja mladine na srednjih šolah taka, kot jo zahteva zakon, namreč verskonravna, potem bo naše delo odveč in ga bomo radi cpustili. Dokler je nasprotno, pa je naša dolžnost, da paraliziramo vpliv nasprotnega dijaštva in brezverskih profesorjev. Podrobno delo med ljudstvom in študij kulturnih in gospodarskih potreb ter vodstvo dijaštva v določenem okrožju, je namen pododborom. To pa bo mogoče izvesti le, ako so ta okrožja majhna, zato naj bi se ustanovili podobori za vsa okrožja, ki tvorijo geografično enoto, ako so dani predpogoji za delavnost in obstoi.

Da pomagamo svojemu dijaštvu pri spoznavanju slovenske zemlje y velikih počitnicah, smo izdali tudi letos potovalno listo, ki pa nekaterim ni ugažala, ker je bilo mnogo napak itd. Vzrok so fantje sami, ker niso poslali podatkov ob času, kakor je bilo določeno. Snov bi morala biti na Dunaju že vsa zadnjega februarja, a dobili smo nekatere podatke šele v maju. Hoteli smo izdati potovalno listo skupaj s Hrvati, kar se pa za enkrat še ni posrečilo vsled malodušnosti voditeljev hrvaškega dijaštva. Po možnosti smo skušali tudi preprečiti zlorabo.

Čisto nekaj novega je bilo naše delo za slovensko vseučilišče v Ljubljani. Izvale so nas k temu neznosne razmere na nemških vseučiliščih na Dunaju in v Gradcu. Člani S. D. Z. so imeli 19 predavanj o tem vprašanju, da s tem zainteresirajo ljudstvo, da začuti ljudstvo samo, ves narod potrebo lastnega vseučilišča. Dne 10. prosinca je priredila S. D. Z. v zvezi z radikalno in narodno-napredno struo v tej dvorani velikanski ljudski shod, ki je bil doslej brez dvoma najsijajnejša manifestacija za slov. vseučilišče. Zborovanje je otvoril član S. D. Z. in prvi referat je imel istotako član S. D. Z.

Da idejo slovenskega vseučilišča zanesemo v najširše mase, smo izdali pred Veliko nočjo 67 strani obsežno brošuro »Boj za slovensko vseučilišče«, ki jo je spisal tov. Veble. Zgodovina te brošure je znana. Žal, da pri občinstvu nismo našli za to vprašanje tolikega zanimanja, kot smo bili pričakovali in kot bi bilo želeli; naravnost užalilo pa nas je, da so jo vračali celo nekateri naši starejšine.

Da se ta ideja zanesi tudi med druge narode in seznanj z njo tudi severne slovanske brate in zanjo pridobi, sta skrbela tovariša Stele in Veble. Prvi je priobčil v »Swiatu Słowianskem« obširno razpravo o tem vprašanju, drugi pa v Vlčkovi »Osvěti«.

S. D. Z. je izdala letošnje leto dvoine razglednice; za Božič smo izdali na razglednicah slike odličnih slovenskih rodoljubov Slomška, Janežiča in Andreja Einspielerja, pred enim mesecem pa so izšle razglednice z alegorično sliko obrambenega in izobraževalnega dela S. D. Z. Za poslednji dve vrsti je napravil osnutka akademični slikar gospod Maksim Gaspari. Osnutka prideta v deželni muzej.

Zastopana je bila S. D. Z. na slavnostnem zborovanju nepolitičnih društev S. K. S. Z. goriške in vipavske dne 6. septembra v Logu na Vipavskem, na občnem zboru »Slomškove zveze« v Bohinjski Bistrici, pri slavnosti nepolitičnih društev v Cerknici, pri pogrebu žrtev, padlih 20. septembra v Ljubljani (S. D. Z. je položila v zvezi z »Danico« in »Zarjo« na grob krasen venec), pri javni telovadbi in slavnosti goriških telovadnih odsekov v Mirnu pri Gorici lansko jesen in letos 22. avgusta, dne 22. novembra na občnem zboru S. K. S. Z. za Štajersko, pri pogrebu deželnega poslanca gospoda Ivana Lavrenčiča na Vrhpolju dne 13. januarja. Dne 14. svečana so sodelovali člani iz »Zarje« pri veselici v Št. Ilju s svojim pevskim zborom. 13. aprila in dalje se je vdeležilo lepo število tovarišev socialnega tečaja v Ljubljani. Brzojavno smo pozdravili slavnost notranjskih in goriških telovadcev v Vipavi dne 30. maja in skupščino S. K. S. Z. v Št. Jakobu v Rožu. Zastopana je bila zveza pri veliki telovadbi Orla v Kamniku, pri pogrebu našega podpornega člana župnika Peharca v Novem mestu dne 28. julija in v Dalmaciji na sestanku hrv. katol. narodnega dijaštva.

Ob sklepu poročila se mi je na tem mestu še zahvaliti gospodom podpornim članom in nekaterim denarnim zavodom, ki so naše delo gmotno podpirali. Ker smo darove izkazali v »Slovencu«, naj zadostuje, da se vsem cenjenim darovalcem kar najtopleje še enkrat zahvaljujem s prošnjo, naj bi ohranili tudi v bodoče toliko naklonjenost do S. D. Z. Zahvaljujem se slavni S. K. S. Z. v Mariboru, ki nam je prepustila obmejni kolek v razprodajo pod izredno ugodnimi pogoji, da plačujemo le režijske stroške, namreč deset odstotkov.

Zahvaliti se mi je posebno še gospodičnam učiteljicam Trampuževim, ki so izvršile brez vsake odškodnine krasen predsedniški trak, ki naj bi bil v smislu II. občnega zbora znak vsakokratnega predsednika. Zahvaljujem se vsem gospodičnam, gospodom in tovarišem, ki so tako vestno zbirali znamenke v prid S. D. Z., ali darovali isti kake knjige. Hvala lepa tovarišem Puntarju in Mirku Božiču, ki sta mi bila vedno ob strani z dobrim svetom, ravno tako tovarišu Tomažiču za požrtvovalno pomoč pri razprodaji zvezinih razglednic, tovarišema Ilcu in Kovaču pri ekspediciji vseučiliške brošure in še prav posebno tovarišu abit. Keteju, ki je neumorno razpečaval obmejni kolek in razglednice, vsem tovarišem odbornikom, zlasti pa tovarišu tajniku in tovarišu Megušarju, ki je uredil potovalno listo ter vsem, ki so na kakršenkoli način podpirali delo S. D. Z.!

Poročilo pododbora za Štajersko.

Pododbor S. D. Z. za Štajersko se je ustanovil 22. avgusta 1909 v Šmarju pri Jelšah. Do sedaj je priglasih deset abiturijentov in pet akademikov. Bogoslovci se priglasijo med šolskim letom. Odbor: predsednik: med. Kramberger Ludovik; tajnik: abit. Koser Janko; blagajnik: abit. Rezman Slavko. Namen in naloga pododbora S. D. Z. za Štajersko je: »Prirejati lokalne dijaške sestanke, v bližnji bodočnosti tudi slovensko-hrvaške dijaške sestanke ob meji; organizirati stik z ljudstvom v izobraževalnem smislu; podrobno sodelovati pri narodno-obrambnem delu, zlasti pri obrambnih odsekih naših izobraževalnih društev, kateri se morajo v doglednem času ustanoviti.

Popoldne je bila ljudska veselica z igro »Trije tički«. Čisti dobiček 27 K.

Koroško poročilo.

Koroški člani bogoslovci S. D. Z., katerih je 14, so sklenili, da se kolikor mogoče pridno udeležujejo dela v izobraževalnih društvih. In to člani tudi vrše sedaj v počitnicah. Več članov je že govorilo na društvenih shodih, nekateri že po večkrat. Sodelujejo tudi pri uprizoritvah iger. Nadalje se je začela po članih obširna akcija za nabiranje knjig, ki bi bile porabne za ljudske knjižnice. Dalje so prevzeli razpečavanje obmejnega koleka za celo Koroško, kojega celi dobiček se porabi za mladinske knjižnice.

Začetkom letošnjega leta ustanovil se je v Celovcu odsek za ustanavljanje mladinskih knjižnic. V tem odseku prevzeli so člani bogoslovci tajništvo in so s svojim delom omogočili, da se je ustanovilo v kratkem času petih mesecev 43 mladinskih knjižnic z 2500 knjigami. Vse delo, agitacija, naročitev knjig, razpečavanje knjižnic po ogroženih krajih, vršili so člani bogoslovci. O tem so le zdaj pa zdaj poročali odseku.

Preiti se ne sme važnega dejstva, da so člani bogoslovci začeli z vso odločnostjo propagirati idejo organiziranega obrambnega dela, ki je na Koroškem tako krvavo potrebno. V tem smislu se je napisalo več člankov v razne liste, in o tem se vrše tudi predavanja v društvih. Tudi člana nebogoslovca delujeta pridno vsak v svojem kraju. Ustanavlja se knjižnica in vršil se je društven shod, na katerem je govoril član S. D. Z.

Poročilo belokranjskega pododbora.

Zunanji povod k ustanovitvi imenovanega pododbora, je dal hinavski nastop liberalnega dijaštva pri ustanovitvi »Prosvetine« ljudske knjižnice v Dobljčih, kjer so se hoteli kazati ljudstvu za verne katolike, a ker so tako surovo nastopili

nasproti pokojnemu črnomaljskemu župniku č. gosp. Peharcu, da se je morala izvršiti ločitev duhov. Dne 8. septembra lanskega leta se je vršil ustanovni shod ljudske knjižnice S. D. Z. v Črnomlju in ustanovitev pododborov. Koliko da je ta knjižnica koristila našemu, do tedaj popolnoma zapuščenemu in svoji usodi prepuščenemu ljudstvu, kaže najlepše s tem številu izposojenih knjig od 20. septembra t. l. do konca avgusta tega leta, ki je doseglo skoro 2000. Delo v Beli Krajini je bilo treba popolnoma zidati na novo. In to je težko; zlasti težko pri številu treh ali štirih dijakov, ki so mogli delati in ki so tudi delali vstrajno in neustrašeno. Na podlagi knjižnice S. D. Z. se je ustanovilo v Črnomlju izobraževalno društvo, ustanovil se je 5. septembra Orel in sicer z močmi, ki si jih je vzgojilo društvo samo. V tem društvu je zlasti delal pododbor s predavanji, z udeležbo pri telovadbi, s petjem, (tovariš Pletnik vežba pevski zbor imenovanega društva), s predstavami, tako ob ustanovitvi pododborov, kjer se je igrala igra »Zaklad« in sedaj dne 5. septembra pri sodelovanju igrokaza »Za letovišče«. Zadel pa je celo Belo Krajino in tudi naš pododbor trpek udarec, izgubili smo svojega najboljšega podpornika, gospoda župnika Peharca. Kaj mu mora biti hvaležen naš pododbor, to je težko povedati. Za majhen spomin je imenoval knjižnico po njem. — Poročilo je morda pomanjkljivo, delo pododborov morda premajhno, toda treba je pomisliti, da je pododbor moral si delati šele tla, moral ljudstvo šele vzdramiti in ga organizirati; in to je tudi — vsaj nekaj.

Poročilo gorenjskega pododborov.

Gorenjski pododbor S. D. Z. se je ustanovil lansko leto. Prvi predsednik tovariš Justin je delal zlasti za knjižnico v Lescah, zbral zanjo precej knjig in prejel od centralnega odbora 25 K za omaro. Toda že v kratkem času je moral odložiti predsedstvo, ker je moral iti k vojakom. Njegov naslednik tovariš Pokoren, si je štel za prvo dolžnost, doseči popolno sporazumljenje med bogoslovci in katoliškimi akademiki, kar se mu je posrečilo v polni meri, kakor je razvidno iz sestankov, katerih so se tovariši bogoslovci jako pridno udeleževali in predavali ter segali v debato. Pododbor je imel pet sej na Dunaju in tri sestanke v domovini. Sklenilo se je, da imajo člani vsak mesec (seveda v počitnicah) po en samoizobraževalen sestanek, na katerem je vsaj eno predavanje. Da se pa lahko stvarno debatira, mora poslati referent dispozicijo 14 dni prej predsedniku, kateri jo pošlje vsem tovarišem-članom. Prvi sestanek je bil 17. aprila t. l. na Primskovem pri Kranju. Predaval je tovariš theolog Dolenc »o solidarnosti bogoslovcev in katoliških akademikov« in tovariš Bernik »o našem počitniškem delu«. Udeležilo se je sestanka 25 akademikov, bogoslovcev in srednješolcev. — Drugi sestanek je bil 27. julija v Trzinu, kjer je referiral tovariš Mohorič »o narodno-obrambenem delu na Gorenjskem«. Ta referat se bo počasi izpopolnjeval in pozneje objavil. Udeležba 40. III. sestanek zopet na Primskovem pri Kranju, kjer je govoril tovariš abiturijent Cvenkelj, »o razmerju našega dijaštva do izobraževalnih društev in Orlov«. Udeležba 35. Na vsakem sestanku se je govorilo nekaj špecijelno za srednješolce. — Pododbor je priredil zadnjo nedeljo v Selcih igro »Revček Andrejček«. Igra je lepo vspela, saj je prebitka 150 kron, polovica pripade izobraževalnemu društvu v Selcih, druga polovica pododboru. Igra se ponovi 12. septembra v Bohinjski Srednji vasi. — Kranjski abiturijenti so bili pripravljene igrati »Divjega lovca«, a so zadel na toliko zaprek, da niso mogli uresničiti te lepe ideje. — Knjižnica v Lescah se ustanovi še letos v septembru. Vpokojeni župnik Wester v Škofiji Loki je daroval 130 knjig, tovariš Pokoren pa 30. Ker se teh knjig ne bo rabilo v Lescah, jih damo v Kranjsko goro, kjer se tudi ustanovi v kratkem knjižnica.

Poročilo notranjskega pododborov.

Notranjski pododbor S. D. Z. se je ustanovil dne 22. avgusta 1909 v Cerknici. Navzočih je bilo 23 akademikov in abiturientov. Tov. Natlačen je otvoril zborovanje. Odbor se je sledeče sestavil: F. Jež, jurist, predsednik; Fr. Tršar, abit., tajnik; Ferdo Kobè, theolog, blagajnik. V triurnem zborovanju so se tovariši

pomenili o bodoči organizaciji dela za Notranjsko. Popoldne je bil ljudski shod; govorila sta tov. Natlačen in Puntar.

Za vipavsko dolino se je osnoval lokalni pododbor, da organizira številno katoliško narodno dijaštvo in njegovo delo v vipavski dolini. Vodi ga tovariš Fr. Jež, jurist.

Poročilo pododbora za ribniško dolino.

Ustanovni shod pododbora S. D. Z. za ribniško dolino dne 16. avgusta t. l. Predavanja so se vršila redne vsak teden, navadno vsak četrtek popoldne. Predavali so: Tov. Jos. Ilc: Dolžnosti našega dijaka. Razpravljalo se je tudi o socializmu in o dramaturgiji. Tov. Iv. Samsa: O samovzgoji. Prav takrat smo izčrpali vprašanje o Trubarju in početkih slov. književnosti. — Zadnji sestanek letošnjih počitnic se vrši v Sodražici dne 6. septembra. Sestanki se prireraio v vseh trgih in glavnih krajih našega okrožja. — Fr. Trdan, t. č. predsednik.

Denarni promet S. D. Z.

Denarni promet S. D. Z. je znašal, kakor je poročal blagajnik S. D. Z. iurist Ciril Sedej, 7914 K 20 vin. Dohodkov je bilo 4197 K 46 vin., stroškov 3716 K 86 vin. Prebitek 481 K 60 vin.

Vsa poročila so bila z velikim odobravanjem odobrena.

Volitev odbora.

Novoizvoljeni odbor S. D. Z. je sestavljen takole: predsednik cand. iurist M. Natlačen, podpredsednik stud. iur. Josip Basaj, tajnik stud. iur. Stanko Mašič, blagajnik agronom Anton Bernik, knjižničar iur. Pavel Rupnik, odbornika brez mandatov: bogoslovec Jernej Hafner in abiturijent Franc Gabrovšek. Revizorja sta iurist Jež in bogoslovec Zajec. Ko so bila še spremenjena pravila »Slovenske dijaške zveze«, je bil občni zbor zaključen in so se pričela predavanja.

Srednješolsko dijaštvo.

Sestanek slovenskih katoliških narodnih abiturientov na Vrhniki, 28. in 29. avgusta 1909. Na noben naš sestanek ni prihitelo toliko abiturientov, kakor ravno na vrhniški. Razen dijakov, med katerimi je bilo do 60 abiturientov, se je udeležilo sestanka prvokrat tudi več učiteljskih abiturientk. Na sestanek so prišli in nas pozdravili vrhniški župan dr. Marolt, kaplan Sedej in zastopnika poznanjskih Poljakov Adamski in Wierbinski. Predsednik tov. Gabrovšek je podal po običajnih formalnostih besedo posameznim predavateljem. Abiturient Vrtovec iz Gorice govori o avtoriteti in svobodi pri vzgoji. Z jedrnatimi besedami je obsojal in pobijal neomejeni individualizem pri vzgoji, ki ne rodi zaželenega uspeha in pelje do zablodnje in popolne izgube. Slabe strani zatirati, indiferentne k dobremu navajati in dobrim pot odpirati in jih pospeševati v razvoju po načelih katoliške vere, to bodi metoda katoliškega pedagoga. V debati je rekel jurist Jež, da morajo besede Aškerčeve, ki jih je predavatelj navedel: »Otresli smo verige vaše sužnje, — nič več ne vprašamo Vas kam in kod. — Sami si iščemo smeri in smotra, — svobodni hodimo zdaj svojo pot,« vzbujati v nas le pomilovanje. Če v nobeni drugi, smo mi v pedagogiki prvi; skoz devetnajst stoletij imamo ideal, ki odgovarja vsem narodom v vseh časih, v vseh razmerah, to je Kristus; v niem imamo zbrano vso pedagogiko.

Abiturient Leskovec je obdelal temo: naše dijaštvo in demokratična misel. Dokazal je, da mora biti naš dijak demokratičen, to zahteva moderni čas in le na tej podlagi je mogoče uspešno delovati med ljudstvom. Katoliško narodno slovensko dijaštvo je bilo že iz početka demokratično in v tem tiče po velikem delu njegovim uspehi. Ti so vznemirili slednjič tudi nasprotnike, ki so se v zadnjem času krčevito oprijeli demokratične ideje. Pa le mi bomo zamogli kaj doseči, ker se naslanjamo na demokratizem, ki izvira iz našega krščanskega stališča. V debati omeni akademik Jež, da slovenski dijak mora biti demokratičen, ker je slovenski narod skoz in skoz kmečki, demokratičen narod.

Abiturient Lukman iz Maribora govori o praktičnem krščanstvu. V krepkih besedah poziva tovariše k vzornemu, krščanskemu življenju. Poglobiti moramo vero, ki nam je v slabih časih v tolažbo in ki nam daje moči v našem težkem boju. Sedaj, ko so naše vrste tako narastle, se nam je najbolj bati verske brezbriznosti. Vse naše delo bo zaman, če ne bo blagoslovljeno od Onega, po čigar načelih delamo.

Abiturient Gabrovšek govori o našem dijaštvu in umetnosti. Naše dijaštvo naj se intenzivneje bavi s pravo umetnostjo; mi moramo oteiti stare narodne umetnine, kar se še da; naša naloga je tudi, da likamo umetniški okus našega ljudstva in da ga bodrimo ter navdušujemo za vse lepo in dobro.

Drugi dan smo priredili Medvedovo igro »Črnošolec«, ki je dobro uspela. Predstave kakor tudi proste zabave, ki se je vršila po igri, se je udeležilo občinstvo kar najštevilnejše.

Tako smo imeli s tem sestankom dvojen uspeh. Navdušili smo se iznova za katoliško, slovensko in demokratično idejo, ki naj bo temelj vsemu našemu javnemu delovanju. Obenem pa smo se uverili, da naš naše ljudstvo razume in globoko pojmuje nalogo, katero smo si naredili. — Naši sestanki so leto za letom lepši in prepričani smo, da ni več daleč oni čas, ko se večina slovenskega dijaštva ne bo sramovala javno priznati slovenskih katoliških načel. S. D.

S čeških srednjih šol. Gotovo bo zanimalo naše mlade prijatelje, če jim navedemo par mest iz dopisov s čeških srednjih šol, ki jih prinaša glasilo češkega katoliškega dijaštva »Studentská hlídka«. Iz Tabora piše poročevalec med drugim: »V nižjem gimnaziju se kakor povsod dijaštvo po veliki večini ne nagiba ne na to ne na ono stran. Dijaki prihajajo s češkega juga, po veliki večini dosedaj ohranjenega in prinašajo s seboj svoje versko prepričanje, ki si ga tudi ohranijo še tri ali štiri leta. Drugače pa je v višjih razredih. Tu pa se že vidi precejšen slab vpliv naprednega mestnega časopisa. K temu pridejo tudi strupeni posmehi in opazke naših »naprednih« tovarišev. Sicer smo tu v veliki manjšini, toda močnejši po prepričanju, ki nam kaže ne bati se in ki nam daje moč k vstrajnosti. Le naprej! Glejmo le, kako se naši bratje Hrvatje in Slovenci združujejo pod prapor z geslom velikega Strossmayerja: Sve za vjeru i domovinu«; zato ne smemo zaostati za njimi.« Drugi piše iz Piska: »Katoliška zavest dobiva odglas med našim dijaštvom. Še lansko leto je skoro vse naše dijaštvo spadalo v napredni in narodno-socialni tabor. A letos? Nekateri so spoznali ničevost naprednih ciljev in vstopili pod katoliški prapor. Ne moremo se še hvaliti, da imamo večino dijaštva na svoji strani, trdimo pa lahko, da je večina zavednega dijaštva pristopila k nam in za to se nam gre.« In iz Brna: »V našem mestu izhaja časopis »Studentský list«, ki naj zastopa srednješolsko dijaštvo brez razlike političnih strank, vendar pa je zadnji čas »zatočišče protiverske agitacije«. Torej povsod ista pesem, če primerjamo ta poročila z našimi razmerami. Frst.

Ženski glasnik.

Prvi ženski profesor na nemškem vseučilišču. Dr. Ana Tumarkinova, ki se je habilitirala pred 10 leti na bernskem vseučilišču kot privatni docent, je bila imenovana od vlade za izrednega profesorja. Po rodu je Rusinja.

Žensko vseučilišče na Ruskem se ima ustanoviti, kakor posnemamo po »Stud. hlídki« v Kijevu na mesto dosedanjih tamošnjih višjih ženskih tečajev. Vseučilišče se bo imenovalo »vseučilišče sv. Olge«. Imelo bo tri fakultete. Četrta, medicinska, bo imela lastno upravo kot samostoi en ženski zdravniški zavod. pri pravni fakulteti bo tudi trgovski oddelek. Absolventinje bodo imele ista prava kakor slušatelj i drugih vseučilišč.

Listek.

Koledarček slovenskega katoliško-narodnega dijaštva je izšel začetkom meseca. Informacijski del, ki je najvažnejši za dijaštvo, je razširien in izpopolnjen; privzeli smo tudi srednješolske informacije. Članki, ki so mu pridejani, nudijo bogato vsebino; obdelujejo najaktualnejša vprašanja, kakor je narodno-obrambeno in socialno dijaško delo. Dijaki, sezite zopet v tako velikem številu po njem kot ste lansko leto. Naj ne bo našega somišljenika brez našega koledarčka!

V odgovor »Omladini« na obrekovanja, ki jih je priobčila o slovenskem katoliško-narodnem dijaštvu, priobčujemo sledečo izjavo, ne da bi s tem hoteli o nasprotnem poučiti »Omladinine« pismarje, ki sami dobro poznajo resnico, ampak le z ozirom na naše mlade somišljenike ter prijatelje po slovenski domovini. Izjava se glasi:

Odvetnik dr. V iadislav Pegan, 10. aprila 1909. Ljubljana.

Častna izjava!

Podpisana Franc Bončina in I. Mačkovšek obžalujeva, da sva meseca septembra m. l. o g. Alojziju Juvan u, juristu sedaj v Vačah, trdila, da je kot »Daničar« plačan za svoje politično prepričanje. Za to dolžitev nimava nikakega povoda in jo drage volje prekličeva.

Idrija, dne 6. aprila 1909.

Fran Bončina, c. iur.

Praga, dne 8. aprila 1909.

I. Mačkovšek.

Listnica uredništva. Poročilo o dijaškem shodu v Ljubljani izide radi preobilice drugega gradiva v prvi številki prihodnjega letnika. O c e n e poslanega gradiva sem tudi moral preložiti. Prosim tov. sotrudnike naj malo potrpe. **Gradivo za prvo številko prosim do 5. oktobra na Dunaj: Fr. Stelè, phil. Wien XVIII., Schulgasse 30, III./19.**

Jason Saviljev:

30. VIII. 1909.

Mi smo mladi
in kot nihče nikdar
bodočnosti gremo naproti;
ne straši rezki nas vihar,
tuljenje divje nas ne moti
na naši poti! —

Komu bi šibila kolena,
kedo oči bi htel zapreti,
če ve, da zgine noč meglena
in dan krasan zasveti?

Nihče!
Pa da potem bi mi klonili,
pogum in voljo izgubili,
ko nam v današnjih dni temó
tako lepó
žarijo žarki solnca večnega,
vodeči nas do cilja srečnega...

10-12

Āa čutite,
ga slutite?
O da je človek slep,
oči bi mu vžžarele
in k njemu vzhrepenele,
tako naš cilj je lep! —

Mi smo mladi
in, Bog, želimo si moči,
da kot nihče nikdar
nasproti vsaki sili
navdušeni bi se borili
za Tvojo sveto stvar,
ki jasnih dni
z njo narod naš dobi! —

Višenjski:

Pozdrav S. Ligi K. A.

Le dramí v noč,
odmevaj pesem naša živa,
odmevaj tja do skrajnjih, do najtišjih koč,
kjer zadnje dete še slovansko sniva,
in kot pred zarjo, kadar mračna noč umira,
z jasnine zvezde padajo sred rosnih sel:
tako v osrčje zemlje bratske glas naj tvoj prodira,
oznanja, da čez gore dan se nov je vzel,
da misli solnčne naše, v plamen en so se združile,
da misli naše moč ognjeno so rodile,
ki plašijo pred njo viharne se moči.

Kako žari
ta prapor biserni, resnice večne,
kako ponosen je za njim mladeniški korak,
kot z vencem lavorja iz bitve srečne
korakal v dom kraljevski bi junak.

Ti vzor najvišji, ti resnica sveta,
kako po tebi misel mlada hrepeni,
kako brez tebe mlada moč umira in ječi,
kot v noč globoko, v večen led zakleta;
o, mi poznamo te, saj plamen naš
se s solncem združiti želi!

Pa kakor hrastov silnih nežni se bršljan oklene,
ko vene v smrtnih zimskih dihih vse, — bršljan ne vene:
tako ljubezen bratska, ki resnice večne se oklene,
vzplamteva više, - više, v vek živi.

Le drami v noč,
odmevaj pesem naša živa,
in kot pred zarjo, kadar mračna noč umira
z jasnine zvezde padajo sred rosnih sel:
tako v osrčje zemlje bratske glas naj tvoj prodira,
oznanja, da nad nami dan se nov je vzpel.

Naj nema gruda zve,
kjer dedje naši, kjer očetje naši spe,
naj zvejo gore naše, zve naj solnčnata planina,
kako pozdravlja verna,
kako pozdravlja med seboj slovanska se mladina.

Domen Otilijev:

„V planinskem raju“.

(Spomin.)

„Tam gori, tam gori za tretjo goro
planina dviguje v nebo se . . .“

Na svojem brezciljnem potovanju po soški dolini sem se seznanil v »planinskem raju« z mladim duhovnikom. V svoji prijaznosti me je povabil na turo, na katero je namerjal drugega dne z mladim, a telesno krepkim cerkovnikom. Prav rad sem porabil priliko, ki se mi je nudila; kajti moje misli so že davno romale na visoki Krn. A proti večeru se je nebo namrdnilo in nam jemalo upe. Cerkovnik je poznal nebo, ki je viselo nad kotom nadiške doline, in nama odsvetoval.

»Veš kaj, Janez: Jutri je že tako oznanjena maša na podružnici. Bova šla pa tja gor. Saj boste šli tudi Vi z nama?«

»Z veseljem.«

Cerkovnik je opazoval nebo tudi po noči, a tisto se je ogrnilo v temno mreno. »Dežja ne bo, a tudi razgleda ne. Krn bo imel »kapo«. Z

novim znancem sva bila istih misli: Grem na goro, da se navžijem krasnega razgleda, ne pa, da zapišem svoje ime v spominsko knjigo in se pobaham, ko pridem v dolino: gori sem bil. Zadnji up je torej splaval po vodi.

D drugega dne sva vstala na vse zgodaj. Cerkovnik je pripeljal čilega in osedlanega vranca, katerega je mladi duhovnik zasedel na klancu nad vasjó. Ž njim je odjezdil po kolovozu, ki se je vil v mnogih ovinkih in serpentinah na podružnico pod Krnom. Midva s cerkovnikom sva šla po strmih in hruščastih bližnjicah.

Cerkovnik je bil še mlad, a visok in širokopleč. Zdravje in zadovoljnost mu je sijala s prijaznega obraza. Resnici na ljubo, ne bi se rad srečal v noči s takim junakom, tem manj, ako bi bil še sumljive zunanosti.

V soško dolino je posvetil prvi svit, a ni imel moči, da bi jo predramil. Dremala je še v objemu izginjajočega mraku in rmenkasto obrobijene megle na Matajurju so njenemu neljubimcu posvetile zadnjo luč.

Šla sva po skalnatem obronku, izza katerega so se videli orehovi in smrekovi vrhovi. Steza je bila izhojena in odrezki vej so ležali ob nji.

»Ali je mogoče videti Gregorčičevo rojstno hišo?«

»Od tu ne, a tam z one skale jo ugledate.«

Ko sva šla čez ogromno, oluščeno skalo, mi je pokazal vasico v dolu in s slamo krito hišo na sredi.

»Tista dolga nasproti oni, ki je tako poraščena z zelenim mahom, je Pomolčeva. Tu je bil Šimen doma. Sedaj popravljajo in belijo. Tudi cesto so popravili in razširili. Jutri ali pojutranjem pripeljejo nagrobnik in spominsko ploščo.«

»Ali boste prišli takrat na Vrsno?«

»Ako ne bom zadržan,« je odgovoril.

Šla sva dalje po stezi med visokimi bukvami in nizkim gabrovjem. Studenci so se cedili čez stezo izpod ilnate prsti, da sva bila prisiljena skakati. Skozi odprtine drevesnih vej so prisvetili prvi solnčni žarki.

Stopila sva iz gozda in ogledal sem si nadaljnjo pot. Vila se je po zelenem pobočju, katero so senčili tupatam nebotični mecesni in okleščeni jeseni. Visoko na serpentinu je čakal duhovnik in pasel vranca ob poti.

Krasno, sveže jutro s tisoči biserov je lesketalo na planini. Tu še le sem umel tisti »nazaj«, tisti mehki refren v Gregorčičevem koprnjenju po planini. Na misel mi je prišla kitica:

»Oj, pašniki solnčni, lesóvje temnó,
vi víri potóki studéni,
ti sláp moj grméči, ti selo mirnó,
pri srci ko nékdaj ste mēni!«

Obrnil sem se k cerkovniku: »Kje je pa Gregorčičev slap?«

»V oni dolini, kjer se izgublja gozd za staro višnjo. Vidite? A od tu ga ni mogoče videti. Na kolovozu pred Vrsnim Vam ga pokažem.«

Šla sva počasi navzgor . . .

Izpred cerkve na podružnici je bil krasen razgled po vsem »planinskem raj«. Visoko v ozadju mogočni Krn z belo kapo, pred njim zelena

planina, za planino in v dolini bistra Soča. Krasnejše slike ne dobiš od te, turist! Po maši sva stopila s cerkovnikom na zvonik, kjer sem se navžil novih lepot.

V kmečki hiši pod cerkvijo smo zajtrkovali. Mladi duhovnik je odjezdil po zajtrku v dolino, ker je morai opoldne v mesto. S cerkovnikom sva spila v krčmi še liter jabolčnika, in nato tudi midva odšla počasi navzdol . . .

Iz gozda sva stopila na kolovoz, kateri je peljal čez Vrsno.

»Ali vedo Vrščani kaj jim je Gregorčič?«

»Nekateri že; a še več jih je, ki vedo o njem samo, da je bil duhovnik. Čudili so se, ko so videli kopati ob grobu pri Št. Lovrencu in popravljati kolovoz.«

Pokazal mi je z roko: »Vidite slap?« Stopil sem prav na rob ovinka. V dalji sem uzrl skozi grmovje nekaj bliščečega, ki se je prikazovalo in spet izginjalo.

»Ali je daleč do tja?«

»Četrto ure menda. Gotovo ne greste sedaj tja; poldan se že bliža.«

»Pa ob drugi priliki. V Gregorčičevo hišo bi pa vendarle rad stopil.«

»Saj pojdeva mimo; lahko vstopiva.«

Pri Pomolču je pesnikov nečak belil stene v izbi. Prijazno naju je sprejel. Njegova žena Ana nama je pokazala prostore, kjer se je pesnik rodil in kjer je spal v dijaških letih. Prinesla mi je spominsko knjigo. Ko sem se zapisal vanjo, sem jo ponudil cerkovniku. Branil se je je. »No pa še ti, Janez, napiši, da bomo imeli tvoj spomin,« je dejal France, pesnikov nečak.

»No pa napišem,« je dejal in začrkal svoje ime pod mojim.

Ko sva se poslovila, sem se še enkrat ozrl za voglom sosedne hiše na »kmečko hišo«.

Solnce je plulo že visoko nad soško dolino.

V dvajsetih minutah sva bila v župnišču. Po kosilu sva se ločila s prijaznim duhovnikom. On je odšel v mesto, jaz mimo Št. Lovrenca, kjer počiva »goriški slavec«, čez Sočo v nadiški kot . . .

Zorislav :

Vagabunda.

(Konec.)

Kam sedaj?

Noč je bila sicer lepa in čarobna: milijoni zvezdic so zrli na naju; luna je obsevala z blede svetlobo belo cesto pred nama, travnike in njive ob cesti; tajinstven in svečan mir je vladal po vsej poljani. A meni bi bilo vseeno dokaj ljubše spati, kakor pa biti zunaj na polju, da nisem vedel, kje je mesto M., kamor sva morala iti, ki pa je od istoimenske postaje precej oddaljeno. Bil sem grozno utrujen in še bolj zaspan. Zato sem si iskreno želel, da bi kmalu dospela do

mesta, ali pa vsaj do kake vasi, kjer bi prosila za prenočišče. — Ne tako moj tovariš Tone! Komaj da sva se dovolj nasmejala dogodku, ki sva ga doživela na postaji, že je začel iskati po žepih papirja in svinčnika. Omeniti moram, da je Tone precej pesnika, dasi mu tega v obraz ne povem, da se ne bi prevzel.

»Kaj pa iščeš?«

»I, i, nič!«

»No, no, le ne taji mi! Gotovo misliš zložiti kako himno, odo ali vsaj sonet na luno, ali na zvezde; ali pa kako balado ali romanco o dveh vagabundih!« sem ga dražil.

»Eh, eh, hm, se reče, kdo ne bi občudoval te lepe, krasne, tajinstvene, svečane, mirne, božajoče in očarujoče noči, a? Seveda ti že ne, ker nimaš nič smisla za lepoto narave!«

»Le počasi, Tone! Kakor vidim, ti že roji po glavi oda na lepo, mirno, tajinstveno in kaj vem še kakšno noč, saj govoriš že skoraj v verzih. Kar se pa tega tiče, da nimam smisla za lepoto narave, pa le molči! Mislim, da bi tudi ti rajši sedaj spal, nego taval kot deseti brat okoli!«

»O, o, jaz že ne! Jaz že ne! Nisem realist, kakor ti!«

In Tone je izvlekel kos papirja, se vsedel na obcestni kamen in začel pisati in kovati verze, ki pa mu niso šli nič kaj izpod rok, ker se je večkrat popraskal za ušesi.

»No, ali je himna, oda, sonet, balada ali romanca?«

»Pusti me v miru!« se je razjezil Tone in koval verze dalje.

In ni čul več mojih zabavljic. Njegov duh je odplaval na Parnas in nebeška hčerka poezija ga je obsenčila...

»No, ali bo že skoraj konec?« sem ga prašal čez nekaj časa.

»Tako!«

Dospela sva v vas. Pa, o nesreča, vse je spalo. Stopiva k prvi hiši in potrkava na okno. Nihče se ni oglasil. Potrkam drugič, a mesto odgovora iz sobe se je oglasil pred hlevom velikanski pes s svojim: hov, hov.

»Beživa!«

Kakor blisk sva odskočila od okna in začela bežati proti cesti. Toda nesreča je hotela, da sva naletela ob potu na precej veliko blatno lužo. Tone se je spodtaknil ob kamen in telebnil kakor je bil dolg in širok v blato. Jaz sem se zadel ob njega in padel nanj.

»O jej!« je zajavkal Tone.

»O jej!« sem vzkliknil jaz in se počasi skobacal na noge.

»Jaz ne morem vstati!« je stokal Tone, ki se je skoraj ves ugreznil v blato. In moral sem ga jaz potegniti iz blata.

»Prav ti je, zakaj ne paziš, kam stopiš!«

»Lahko tako govoriš, ker nisi umazan in blaten kakor jaz! Glej, celo v ustih imam blato!«

»Vse se maščuje! Na železnici si ti padel na mene, sedaj sem pa jaz na tebe, vendar sem jaz veliko na boljšem!«

»Oh, seveda si!«

In Tone je začel strgati blato iz svoje obleke. Jaz sem mu seveda pomagal, a ga tudi dražil.

»No, lepa misel, lepa ideja za balado o dveh vagabundih! Ali ne? Poglej, mirna, tiha in krasna noč, midva pa tukaj zapuščena in v takem položaju! Hvala Bogu, da je nocoj tako svetlo, da lahko pišeš!«

»Ah, pusti me že enkrat s tem zbadanjem!«

»No, no, le ne huduj se, saj celo mene prevladuje ta romantični dogodek! Škoda, da nisem pesnik! Sicer pa pustiva to stvar in pojdiva raje na kak kozolec spat!«

In odšla sva na drugi konec vasi in začela lezti na kozolec, poln dišečega sena. Jaz sem bil prvi pod streho. Zahvalil sem Boga, da sem po tej nocojšnji odiseji vendar enkrat pod streho. Pa, saj pravim, da nesreča nikoli ne počiva! Vlegel sem se, pa ne na seno, ampak na človeško telo.

»Tristo hudičev, kdo pa je?« je zarentačil nek glas in dvoje rok me je objelo čez pas.

»Jezus, Marija, kdo pa ste?« sem viknil jaz in se mu izkušal izviti.

»O, o, ne boš mi utekel, ne! Ha, zdaj vem, kdo je zažgal pred tednom sosedovo hišo! — Ti, ti si bil! Zdaj hočeš pa še ta kozolec! Pa ne bo šlo! Jaz čuvam vas po noči, da se ne zgodi kaka nesreča! Ravno prav si mi prišel!«

»Lep čuvaj, ki spi, mesto da bi hodil po vasi,« sem si mislil in se hotel ravno zagovarjati, ko mi zveže s pasom roke in noge in me vrže iz kozolca doli na vrt.

»Uh, uboge moje kosti,« sem vzkliknil ves zbeغان in obležal na mestu.

»Kaj pa je?« se je oglasil Tone na kozolcu.

»O, o, kaj je še eden? Le počakaj!« se je oglasil. »čuvaj« in se zaletel v Toneta. Tone je padel hip pozneje kakor snop na zemljo in za njim je priplezal čuvaj.

»Le počakajta, lumpa, potepuha, vagabunda vagabundasta, vama bomo že pokazali!«

Sunil je vsakega parkrat pod rebra, nato pa začel kričati in zvati ljudi.

»Kaj pa je?« se oglasi v bližini zaspan glas.

»Požigalce sem ujel! H-o-o-o, ljudje božji, pridite in pogledjte zažigalce!«

Tiha vas je oživila. Od vseh strani so začeli prihajati ljudje gledat požigalca. Čuvaj je na dolgo in široko razkladal ljudem, koliko boja, muk in udarcev je moral prestati, predno naju je zvezal. Ljudje so zijali od začudenja in se zgrazali nad nama. In zdaj pa zdaj nama je priletela kaka v hrbet.

Nazadnje je prišepal tudi župan in vprašal:

»Kaj pa je, za božjo voljo?!«

»Požigalca, ki sta oni teden zažgala Doltarjevo hišo in sta hotela danes Vrščajev kozolec!«

»V ječo z njima! V naš hlev z njima! Pred vrata pa stražo petih mož!« je odredil župan. In odtirali so naju v hlev, ki je bil slučajno prazen. Pobrli so nama vse, kar sva imela pri sebi, tudi denar in spričevala, in postavili pred vrata stražo.

»Oh, to je pa že preveč!« je sikal Tone v enem kotu.

»Sem mislil, da naju bodo še linčali, a so nama storili še vsaj to dobroto, da bova šele jutri sojena. Oh, zakaj naju nesreča tako preganja! Še sedaj čutim udarce po vsem 'elesu!«

»Saj jih tudi jaz!«

»Ti si vsega kriv, ker si prvi zaspal!«

»Mogoče! Brez krivde pa tudi ti nisi!«

»Seveda nisem! Sicer pa dajva raje zaspati, nego se kregati!«

»Hm, hm, ko bi vsaj mesec sijal v ta hlev in bi jaz imel papirja in svinčnik in proste roke! Ah, snovi toliko! Kako lepa snov za balado!«

»Molči, raje spi!« sem ga pokaral, ker sem hotel imeti mjr.

In zaspal sem v hlevu, v občinski ječi, kamor me je spravila usoda. Samo ob sebi se razume, da sem sanjal o Zaglobi, ki je bil tudi nekoč v takem položaju, kakor sedaj midva s Tonetom, samo s to razliko, da so njega stražili kozaki, naju pa kmetje.

Tone se je menda celo noč sprehaial po Parnasu, ker je večkrat globoko vzdihnil in si želel papirja, svinčnika, svetlobe in — prostih rok.

Zunaj pa so se razgovarjali vaški fantje, stražniki, in nama prisojali različne strašne kazni . . .

* * *

Drugo jutro so naju postavili najprvo pred občinske može. Nihče nama ni hotel verjeti, da sva dijaka, temveč imeli so naju za dva zelo navihana vagabunda. Nič ni pomagalo, da sva se sklicevala na svoji spričevali, nič niso pomagale vse besede, nič prošnje in rotnje. Občinski može so sklenili, da naju takoj oddajo sodišču v bližnjem mestu, da naju obsodi . . .

Tedaj pa je sam Bog prinesel v občinsko sobo dijaka M. Ko ta izve, da se izdajava za dijaka, stopi k nama in se predstavi.

»O, zdi se mi, da sem to ime že nekje čul, to ime!« sem rekel in potegnil iz žepa »Potovalno listino Slovenske dijaške zveze« in res zagledal v nji dotično ime.

»Sta dijaka, sta!« je pritrdil dijak M., ko je zagledal potovalno listino v mojih rokah.

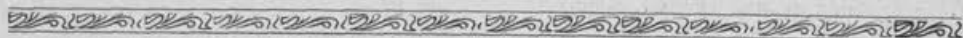
»Saj te nista spoznala!« je rekel župan.

»Kako naj poznavam? Jaz na primer študiram v N., on lahko na celjski, mariborski, ljubljanski ali kranjski gimnaziji! Ta knjižica pa nas veže, da smo si kakor bratje, dasi nepoznani.«

In tovariš M. je pritrdil.

Slavno županstvo občine K. naju je po dolgem obotavljanju in posvetovanju spoznalo za nekriva, ker naju je tovariš M., ki je bil iz iste vasi doma, odločno zagovarjal s pomočjo potovalne listine, ki naju je rešila iz te zagate.

Povabili so naju v zadoščenje za krivico tudi na občinski obed, ki je bil izvrsten in pri katerem sva si poplaknila vso jezo s kapljico ruinega ljutomeržana.

Bogumil Gorenjko:

Kdo si, senca temna?

Čez srebrno luno
šel je črn oblak,
čez otožno srce
šel je temen mrak . . .

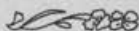
Kdo si, senca temna?
Lica ti oblačna,
pesem tvoja mračna.
Kdo si, senca temna?

Si li tožba drage
srcu osamelemu,
si pozdrav od majke
srcu neveselemu? —
Kdo si, senca temna?

V sobo mojo mračno
senca je stopila,
s temnimi zastori
okna zagrnila . . .

Si melanholija,
si spomin otožen,
si li slutnja črna,
si obup nesložen?

Čez srebrno luno
šel je črn oblak,
čez otožno srce
šel je temen mrak . . .

Izor Estran:

Pesem.

... in ko pride hrepenenje,
pride tiho, komaj slišno:
takrat mislim na življenje,
takrat srce zatrepeče
v temni mi bojazni ...

Mlad, tak mlad še, tam v daljini
vidim mrke, zlobne sence;
vidim, slutim: na ravnini
name čakajo — denioni
vsi so neprijazni — —

Višenjski:

Čudna božičnica.

„Sveta noč,
blažena noč,“ —
pevajte, pevajte, bratci veseli,
kaj bi se neki spominjali name
brata desetega v mrzli deželi!

„Rajski pokoj
vlada nocoj,“ —
kaj bi izgnanci mi ga kalili,
snegi za nas so prt pogrnili,
vetri kolednic nam zatulili!

Farfalla:

Albanski motiv.

Priletela v noči ptica,
priletela golobica,
prišla z daljnega je polja,
prišla z bojnega je polja.
Pa se vsedla je na lipo,
mlado lipo, tam pred hišo,
in potresla je peruti,
z vrata stresla belo pismo,
belo pismo, drobno pismo.

Šla od maše zjutraj starka,
ko je zor pozlatil goro,
in pobrala belo pismo,
ž njim k pisarju je krenila.
„Dej, pisarček, glej to pismo,
belo pismo, drobno pismo;
stresla ga je bela ptica,
draga ptica golobica,
tam pod našo mlado lipo.“

Ko domov sem šla ob zori,
sem ga našla in pobrala.
Kdo je pisal, kaj je pisal,
hitro beri in razberi.“

„„Tole pismo ti je pisal
v dalji tam na bojnem polju
tvoj sin ljubi smrtno ranjen.
Vse pove, kedaj se vrne:
Ko bo morje žitno polje,
trnje bo rodilo grozdje,
se bo vrnil zopet k tebi;
ko bo hrast rodil orehe,
morski pesek bo pšenica,
se bo vrnil zopet k tebi,
da se nikdar več ne loči,
da ti stara leta lajša,
da oprè te starko trudno.““

